

KUSTBON

NR 1
MARS
1997
ÅRGÅNG
54

FÖRBINDELSELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av Kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin
Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm
Öppettider: månd - onsd 9.00 - 14.00. Torsd 9-14, 17-20.
Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85

1997 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 270 kr helår
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6

Annonspriser:

1/1-sida (170 x 260 mm) 1.500:-, 1/2-sida (170 x 128) mm 800:-,
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 580:-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 350:-
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 500:-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 300:-,
dödsannonser 250:-, bilaga 1.000:-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck Stockholm 1997

INNEHÅLL

2. Ledaren av Göran Hoppe
3. Von Rosens palats av Hans Lepp
4. Intryck från Runö av Olof Stroh
6. Sovjetmilitären i svenskbygden. Del 1 av Göran Hoppe
10. Lyckat talko fortsätter 1997 av Per Ehn
11. Runö åter egen församling av Thomas Lorentz
12. På bussresa genom Estland, sista delen av Manfred Stenberg
15. Kampen för ett svenskt kulturcentrum ... av Ivar Boman
16. Mandomprovet av Rein Westerbush-Norberg
17. Hallå Rein av Tiia Derblom-Anderson
18. Delade meningar? av Elmar Nyman
19. Svenskbydsidan Redaktör Jörgen Hedman
20. Föreningsinfo, notiser, meddelanden
23. Ingvald Dyrberg 75 år av Elmar Nyman
23. Sven Hansson 65 år av Hugo Mickelin
24. Till Minne av Elmar Kärras av Göran Hoppe
25. Anders Stenholm till minne av Elmar Nyman
27. Bokanmälningar av Jörgen Hedman
28. Dödsannonser
30. Familjenytt
31. Bemärkelsedagar

Omslagsfoto: Svenska ambassaden i Tallinn inrymt i von Rosens palats, Pikk 28.
Fotograf Mari Kaljuste. Se artikel sid 3.

Vad omfattar det estlandssvenska kulturarvet?

I samband med mitt arbete för att bygga upp ett estlandssvenskt museum i Hapsal har jag många gånger kommit att fundera över vad det estlandssvenska kulturarvet består av och hur det bäst skall kunna dokumenteras och bevaras. Vad skall man visa av det estlandssvenska i Aibolands Museum, vad är intressant för framtidens estlandssvenskar att få se och veta, vad är intressant för dagens och framtidens inbyggare i Estland och vad är intressant för rikssvenskar, tyskar eller japaner som kommer på besök till västra Estland och vill veta mer om bygdens utveckling och kultur?

Det som har slagit mig är hur litet som finns dokumenterat av många aspekter på den estlandssvenska bygdens och folkgruppens utveckling medan andra är förhållandevis väldokumenterade. Vill vi göra en utställning om svenskbygden under 1900-talets första fyra decennier är det ganska väl beställt, även om man alltid kan önska sig mer av olika sorters föremål, bilder och dokument (men varför gjordes så få bandinspelningar av dåtidens folklivsforskare, varför kan vi idag inte höra Anu Engblom tala vippalsvenska eller gamla rickulbor berätta på sin dialekt?). Vill vi däremot studera hur och varför bygden förändrades under sovjet-tiden, eller hur estlandssvenskarnas kolonisation under medeltiden gick till, blir det betydligt svårare, av förklarliga skäl. Mer anmärkningsvärd är dock den ringa kunskapen och dokumentationen kring den estlandssvenska folkgruppens inlemmande i det rikssvenska folkhemmet. Något har skrivits i Kustbon och andra sammanhang, Kristina Rosen har gjort en fin utställning om en del av de estlandssvenskar som kunde slå sig ned i Roslagen, den estlandssvenske prosten Hjalmar Pöhl skrev en del sociologiska utredningar kring baltiska flyktingar och estlandssvenskarna. SOV och så småningom hembygdsföreningarna slår framför allt vakt om kulturarvet från Estland och det som kan finnas kvar härifrån, i Sverige eller i de gamla bygderna. Samtidigt är det ju så att estlandssvenskarna under de senaste dryga 50 åren genomgått mer omvälvande förändringar än kanske någon gång tidigare sedan den ursprungliga kolonisationen och, för Dagöbornas del, sedan avflyttningen till Ukraina och återbördandet till Sverige.

Så småningom, troligen redan till Aibolands Museums stora invigning, vilken jag ej vill tidsfästa eftersom den är helt avhängig vilka medel vi får till museets uppbyggnad, kommer det att göras en utställning om hur det gick för de estlandssvenskar som tog sig över till Sverige - de första båtflyktingarna, som de/ni kallats i en bok från Invandrarverket. Då blir det viktigt, om inte förr, att kunna visa vad som hänt, inte bara i stort utan också i mindre sammanhang. Därför, men kanske framför allt för framtidens ättlingar till de estlandssvenskar som kom över, och som en dag vill söka sina rötter, är det av största vikt att perioden i Sverige på olika sätt dokumenteras. Jag vill därför passa på tillfället att - förhoppningsvis innan det är för sent - uppmana läsekretsen att tänka över vad det kan finnas anledning att bevara från tiden i Sverige - finns det några bilder från första egna lägenheten, vem har minnen från 1940- och 50-talen när det gäller hur livet kom att gestaltas, vem kan berätta hur de

ÅRS- BERÄTTELSE 1996

ÖVER VERKSAMHETEN
INOM
KULTURFÖRENINGEN SVENSKA ODLINGENS VÄNNER
(SOV)

Per den 31 december 1996 har föreningen 712 medlemmar som erlagt sin medlemsavgift.
Därtill kommer följande hedersmedlemmar:

Viktor Aman (1982)	Inga Bergholtz (1985)
Edvin Lagman (1982)	Brigitta Lorentz (1990)
Elmar Nyman (1982)	Thomas Lorentz (1990)
Maria Broman (1982)	Ingeborg Andersen (1994)
Hugo Mickelin (1982)	

STYRELSEN HAR UNDER ÅRET HAFT FÖLJANDE SAMMANSÄTTNING:

		Vald till
Ordförande	Sven Salin	1997
Kassör	Bertil Westerman	1998
Sekreterare	Margit Rosen Norlin	1997
Sammanställande i Arkivgruppen	Bertil Björk	1998
Sammanställande i Bygderådet	Linda Stahlman	1999
Sammanställande i Organisationsgruppen	Herbert Stahl	1997
Ledamot	Sven G Freiman	1999
Suppleanter	Agneta Klitter	1997
	Ingrid Karlsson	1997

Styrelsen har till sig adjungerat Monica Ahlström som representant från SONG:s styrelse.

Styrelsen har under året haft 11 protokollförda sammanträden.

ARKIVGRUPPEN

Ledamöter i arkivgruppen har under 1996 varit Elvine Smedberg, Ingeborg Gineman, Hjalmar Stenberg, Herman Treiberg, Sven Svärd och Bertil Björk. Arkivgruppen har, liksom tidigare år träffats på onsdagar och har då i huvudsak arbetat med registrering av inkommet material, utlåning från arkivet, vård av dokumentsamlingar, bruksföremål, textilier m m.

7 protokollförda möten har hållits under året.

Vi har medverkat vid årsmötet hos den finlandssvenska föreningen, Nylandsgillet och även på Visbydagen under temat invandrarkultur med information om Estlandssvenskarna. Till ESTO 96 på Norra Latin, gjorde arkivgruppen en utställning i text och bild om Estlandssvenskarna där vi, liksom på Hembygdsdagen och julfesten, deltog med bokförsäljning. Under september förberedde vi för flytten från Vikingagatan. I den nya lokalen har vi arbetat med uppbyggnad, möblering, montering av hyllor, utställningen av våra gamla föremål m m.

BYGDERÅDET

Bygderådets ledamöter:

Linda Stahlman, sammank. SOV
Bertil Björk, sekreterare Runö
Sven Freiberg, Nargö-Reval
Hjalmar Stenberg, Rickul
Sigrid Öström, Rågöarna
Manfred Hamberg, Rickul/Nuckö
Johan Landman, Ormsö

Bygderådet har haft två sammanträden under året. Alla representanter har varit närvarande. Diskussionerna har i huvudsak rört sig kring framtida förvärv av gamla ting och mycket annat, som påminner om våra gamla hembygder i Estland. SOV har fått ta emot en del värdefulla föremål, bilder m m.

EXPEDITIONEN

Öppethållandetider har under 1996 varit måndag till torsdag. Telefon- och besökstider samma dagar 9-14. Hela juli månad hölls semesterstängt. Kanslist på expeditionen är Ulla-Stina Rundgren. Sedan den 1 oktober, då föreningen tillsammans

med SONG, Ormsö hembygdsförening, Rickul/Nuckö hembygdsförening, flyttade in i de nya lokalerna på Roslagsgatan, har expeditionen varit mycket välbesökt. I allt högre grad används lokalerna till sammanträden, styrelsemöten, byalags- och släktforskarträffar. De möten, som har många deltagare (40-50 personer) har till stor del ägt rum på lördagar och söndagar. Försäljning av böcker och bokning av lokal sker på expeditionen.

ORGANISATIONSGRUPPEN

Herbert Stahl har som samordnare med ledamöter från SOV:s styrelse planerat och arrangerat årsmötet den 13 april i Eesti Maja och Hembygdsdagen den 31 augusti i SL:s restaurang i Blåsut. Herbert Stahl har deltagit i SONG:s sammanträden som adjungerad ledamot från SOV.

FÖRENINGENS TIDSKRIFT KUSTBON

Kustbon har under året kommit ut i mars, juni, september och december dvs med totalt fyra nummer. Härmed fullbordades den 53:de årgången i Sverige. Redaktören Agneta Klitter, har även inför varje nummer kallat redaktionsrådet till ett sammanträde. Rådet utgörs av Helene Ahlberg, Tiia Derblom-Andersson, Jörgen Hedman, Göran Hoppe och Bertil Westerman. På mötena deltar även Sven Salin i egenskap av ansvarig utgivare. Antalet prenumarer per den 31 dec var 1.442.

HANS OCH LYDIA PÖHLS MINNESFOND

Fondens kapital, som förvaltas av SOV, framgår av balansräkningen.

REVISORER

Föreningens revisorer har varit John Engdahl och Roger Brun med Lars Sarberg som suppleant. Samtliga valda till 1997.

VALBEREDNING

Valberedningen har bestått av Lars Algot Lindström sammankallande, Helga Hellman och Lennart Strömkvist. Samtliga valda till 1997.

Arrangemang under året

ÅRSMÖTE

SOV höll sitt årsmöte lördagen den 13 april i Eesti Maja, Stockholm. Drygt 50 medlemmar plus inbjudna gäster bevisade mötet. På programmet stod - förutom sedvanliga årsmötesförhandlingar- föredrag av Ivar Boman om S:t Mikael's kyrka och församling i Tallinn.

- Överlämnandet av ett stipendium till Ervin-Johan Sedman som erkänsla för hans arbete vid Paskleps lantbruks- och folkhögskola.
- Hugo Mickelin informerade om ESTO 96
- SONG-kören framförde några sånger under ledning av Helle Rosenborg.

ESTO-96

Den 4-7 augusti medverkade SOV i ESTO-96 dels vid det högtidliga öppnandet i Stadshusparken med tal av ordföranden Sven Salin, dels vid utställningen på CCC (Norra Latin) och dels med ett eget program på Scala-teatern. Hugo Mikelin var SOV:s repre-

sentant i ESTO-96 och svarade för samordning samt programutformningen på Scala. Arkivgruppen och kansliet utformade och utarbetade utställningsmaterialet till CCC. Ett antal funktionärer hjälpte till med information och försäljning under utställningsdagarna.

HEMBYGDSDAGEN

Årets hembygdsdag firades på SL:s restaurang i Blåsut den 31 augusti. Årets kulturstipendium, som tilldelats Erik Schmidt, kunde ej mottagas personligen. Elmar Nyman berättade om stipendiaten och om hans livsverk. En berättelse av Erik Schmidt, som denne skrivit speciellt för detta tillfälle, upplästes av Jörgen Hedman. Sven Salin ledde en estraddebatt med ordförandena i de olika hembygdsföreningarna. Med var också Ants Varblane, anställd på Estlands jordbruksdepartement. Debatten handlade om dels en kartläggning av läget beträffande återlämnandet av den fasta egendomen i Estland, dels

tanken om en gemensam förvaltning av bondeskogen med hjälp av jordbruksdepartementen i Estland och Sverige. SONG-kören och Martina Enggrön uppträdde.

STÖRRE LOKALER

Den 1 oktober flyttade SOV från Vikingagatan 25 till Roslagsgatan 57. Samtidigt flyttade Ormsö hembygdsförening, Rickul/Nuckö hembygdsförening och SONG in i lokalerna. I flyttarbetet deltog arkivgruppen, kansliet och många funktionärer från hembygdsföreningarna och SONG.

KYRKODAGEN

Årets kyrkodag firades den 19 oktober i Immanuelskyrkan, Stockholm, under medverkan av hitresta artister från Svenska S:t Mikael's församlingen i Tallinn. Kyrkorådets ordförande Ivar Boman berättade om S:t Mikael's församling och kyrkans restaurering. Kollekt upptogs till S:t Mikael's församling i

Tallinn. Efter gudstjänsten samlades vi runt borden på "Kyrktorget" för kaffe och trivsam samvaro. På kvällen hölls även en konsert i Djurgårdskyrkan.

ÖPPET HUS PÅ ROSLAGSGATAN

Den 9 november kom sammanlagt närmare 300 personer för att titta på lokalerna och träffa bekanta. Flera värdinnor serverade kaffe med dopp.

FAMILJEFEST PÅ LUSTIKULLA

Styrelsen uppdrog även under 1996 åt Svenska Odlingens Nya Generation att arrangera en julfest för hela familjen. SONG:s ordförande Monica Ahlström har hållit i de flesta detaljerna såsom att ta in offert och boka restaurang till den 30 november samt att tillsammans med SONG:s styrelse sätta ihop ett program. Annons infördes i Kustbon, SONG-häftet och Rickul/Nuckö hembygdsförenings medlemsblad. Utöver julbordet som tillsammans med lokalhyran är den stora kostnaden, bjöds gästerna på blandad underhållning. I år fick vi se Kassari danslag i vackra dräkter, Bertil Adolfs-son stod för musiken till dansen runt granen, Henrik Koinberg på dragspel, Ylva Adolfsson, Ina Hamberg och ett litet Luciatåg sjöng julsånger samt "en hemlig gäst" i form av författaren och kåsören Rein Westerbush-Norberg, som läste högt för både barn och vuxna. Naturligtvis var även Julbocken (Johan Landman) bokad. För barnen fanns dessutom möjlighet att rita eller se på video. Sven Ahlström och Rein Westerbush-Norberg sålde och signerade sina egna böcker och dessutom sålde Sven Svärd några andra av de böcker som annars finns till försäljning på vår expedition.

SAMARBETE MELLAN SOV, SONG OCH HEMBYGDSPÖRENINGARNA

Ett intensivt samarbete har ägt rum inför och under de olika aktiviteterna under året, bl a ESTO 96, hembygdsdagen och familjefesten. Vi har också i en gemensam arbetsgrupp diskuterat bildandet av en skogs- eller fastighets-ägarförening. Rapport kommer på årsmötet. Mest tid och kraft har under året ägnats åt att lösa lokalfrågan. Genom flytten till nya, större och gemensamma lokaler på Roslagsgatan har vi skapat bättre förutsättningar för ett intensifierat samarbete som kommer att fortsätta under 1997.

SAMARBETE SOV - SONG

Genom flytten till större lokaler har SOV, SONG, Ormsö och Rickul/Nuckö hembygdsföreningar fått en gemensam samlingsplats. Lokalen har många olika funktioner. Flera sammanträdesrum, arbetsplatser och förråd åt föreningarna,

kök och matplats och inte minst ett stort arkiv. Med gemensam adress och telefon samlas all information till ett ställe.

30 juni - 6 juli ordnade SONG en rundresa i Estland. Annons gick ut i både SONG-häftet och Kustbon. Medlemmar från båda föreningarna deltog i resan. SONG hade stor hjälp av Margit Rosen-Norlin, sekreterare i SOV, som stod för alla kontakter med resenärer och Estline. Resan gick till städerna Dorpat, Pärnu, Hapsal och Reval. SONG engagerade Ivar och Thea Boman som ciceroner genom landet. De stod också för samtliga bokningar av hotell, buss-transporter och guider.

SONG var en av många aktörer som var delaktiga i samarbetet för programmet för ESTO-96 på Scala-teatern den 5 augusti. SONG-kören, under ledning av Helle Rosenborg f. Lemmik, var ett uppskattat inslag. SONG-kören fick ekonomiskt bidrag till ett körinternat från SOV inför ESTO-96. Kören sjöng även på SOV:s hembygdsdag den 31 augusti. Körledare då var Martina Enggrön, bördig från Rågö.

För tredje året i rad har SONG haft huvudansvar för familjefesten, som går av stapeln lördagen före första advent, i år den 30 november.

SAMARBETE MELLAN SOV, SESK OCH S:T MIKAELS FÖRSAMLING

SOV:s styrelse är representerad både i styrelsen för Paskleps folkhögskola och i stiftelsen för S:t Mikael's i Tallinn kyrkofond. Renoveringen av Paskleps herrgård har påbörjats och verksamheten vid folkhögskolan är i full gång, huvudsakligen i lokaler i Hapsal och Birkas. Ett svårt avbräck i arbetet innebär Ervin Johan Sedmans bortgång. Både som ordförande i SESK i många år och rektor för Paskleps folkhögskola har han gjort ovärderliga insatser för den estlandssvenska kulturen i Estland.

SAMARBETE MED ESTERNAS ORGANISATIONER

Samarbetet som inleddes inför firandet av Minnesåret 1994 och resningen av monumentet "Frihetens port" har under året fortsatt med firandet av ESTO 96. Estlandssvenskarna fick stort utrymme vid det högtidliga öppnandet i Stadshuset och hade egna utställningar i Norra Latin och ett eget program på Scala-teatern, båda mycket välbesökta och uppskattade evenemang.

STIFTELSEN S:T MIKAELS I TALLINN KYRKOFOND

Stiftelsen har under året fortsatt att samla in pengar till restaureringen av kyrkobyggnaden. Från stiftelsen har under året överförts SEK 615.000, varav 300.000 har använts till dräneringen under kyrkobyggnaden. Under hösten

har arbeten med utbytet av kyrkans fönster påbörjats. Verksamheten i Svenska S:t Mikael'skyrkan i Tallinn har under det gångna året varit intensiv. Gudstjänster har hållits regelbundet. Församlingen har nu drygt 200 medlemmar och gudstjänsterna är välbesökta.

STIFTELSEN AIBOLANDS MUSEUM

Stiftelsen bildades den 3 juli 1995 genom undertecknande av stadgar (stiftelseurkund) av: Svenska Odlingens Vänner (Linda Stahlman), Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi (Göran Hoppe), Ormsö hembygdsförening (Nils Gärdström), Rickul/Nuckö hembygdsförening (Richard Gineman), Runöbornas förening (Thomas Lorentz) och Rågöföreningen (Herbert Stahl). Hösten 1996 inträdde Svenska Folkskolans Vänner i Helsingfors som stiftare.

Stiftelsens stadgar reviderades den 23 oktober 1995. Dess ändamål skall vara "att medelst finansiellt stöd bidra till att lämpliga lokaler tillskapas för ett museum med syfte att åskådliggöra det estlandssvenska samhällets historia, kultur och levnadsförhållanden".

Stiftelsens styrelse konstituerade sig den 23 oktober 1995 enligt följande: Ordförande Göran Hoppe, sekreterare Thomas Lorentz, övriga ledamöter: Karin Espling-Ericsson, Richard Gineman, Nils Gärdström och Linda Stahlman. Enligt beslut av Ormsö hembygdsförening tillträdde Lars A Lindström den 18 januari 1996 i stället för Nils Gärdström. Den 25 november 1996 utsåg Svenska Folkskolans Vänner fil dr Carl Jakob Gardberg till sin representant i stiftelsens styrelse och fil dr Ann-Mari Häggman till hans suppleant. På styrelsens hemställan åtog sig revisor SRS Einar Hamberg den 25 april 1996 att vara stiftelsens revisor.

AVSLUTNING

SOV:s styrelse vill till slut framföra ett varmt tack till alla som på olika sätt bidragit till föreningens verksamhet - särskilt tack till alla som hjälpte till med flytningen av expedition, utställningar och arkiv till Roslagsgatan. Tack för möbler och utrustning till de nya lokalerna, för gåvor till lotterier, för medverkan vid planering och aktiviteter av olika slag. Utan ett hängivet och oegennyttigt arbete kan en ideell förening som SOV inte överleva. Vi vill också tacka SONG och hembygdsföreningarna för ett gott samarbete - inte minst vid iordningställandet av de nya gemensamma lokalerna. Ett hjärtligt tack slutligen till er alla som deltagit i våra fester och aktiviteter. Vi kan nog beteckna 1996 som ett historiskt år, ett år då vi skapat nya och bättre förutsättningar för vårt fortsatta arbete.

RESULTATRÄKNING 1996

KOSTNADER		INTÄKTER	
Löner	92.476:00	Medlemsavgifter	468.347:00
Omkostnader	448.354:73	Finansiella intäkter	42.761:95
		Årets underskott	29.721:78
Kronor	540.830:73	Kronor	540.830:73

BALANSRÄKNING PER DEN 31 DECEMBER 1996

TILLGÅNGAR		SKULDER	
Kassa	1.000:00	Kortfristiga skulder	223.329:42
Bank	515.318:81	Fonder	
Obligationer	81.729:00	Hans och Lydia Pöhls minnesfond	80.000:00
Andelar i obligationsfond	100.000:00	Eget kapital	
Övriga kortfristiga tillgångar	11.679:25	Reserv för minnesbok	40.000:00
		Insamlade medel	396.119:42
		Årets resultat	<u>./.</u> 29.721:78
Kronor	709.727:06	Kronor	709.727:06

Stockholm den 21 januari 1997

Sven Salin

Bertil Westerman
Margit Rosen Norlin
Bertil Björk

Linda Stahlman
Sven G Freiman
Herbert Stahl

KULTURFÖRENINGEN SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

kallar härmed medlemmarna till

ÅRSMÖTE

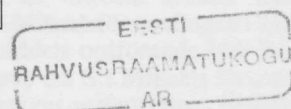
lördagen den 26 april 1997 kl 13.00 i Eesti Maja, Wallingatan 32-34 i Stockholm.

Ur programmet:

Estlands nye ambassadör Andres Unga medverkar
Sång och musik
Sedvanliga årsmötesförhandlingar
Kaffe till självkostnadspris

Hjärtligt välkommen!

STYRELSEN FÖR SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Våren 1994 fick Tallinn en ny sevärdhet; den svenska ambassadbyggnaden på Pikk 28, belägen mitt i den gamla staden och bara några minuters promenadväg från Rådhus-torget. Under större tiden av det omfattade renoveringsarbetet hade den fina barockfasaden dolts av byggnadsställningar, men när dessa plockades bort framstod den nyputsade fasaden till Axel von Rosens stolta palats mer praktfull än någonsin.

senare utses till ståthållare över Estland. Huset på Pikk 28 uppfördes på 1660-talet och är ett av de få palats som byggdes i Tallinn under den svenska tiden. Med sin rusticerade bottenvåning, och sin harmoniskt komponerade fasad, rytmiskt uppdelad av kolossalpilastrar, utgör palatset en alldeles unik byggnad i Tallinn. Liknande hus fanns före andra världskriget i Narva, men i Tallinn är von Rosens hus ensamt i sitt slag. Förvånansvärt nog var inte stadens rådsherrar särskilt nöjda med palatset då det uppfördes. Man klagade över att von Rosen inte följde den gängse byggnadsstilen i staden och vänt husets gavel mot gatan. Pikk, som vid denna tid kallades Stora Strandgatan, var en av

innehavare genomförde stora ombyggnader. Med tiden ändrades husets inre så pass mycket att dess ursprungliga barockkaraktär gick förlorad. Under den sovjetiska tiden var statens lokförarskola inrymd i detta magnifika barockpalats. Någon hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värde tycks skolan aldrig ha tagit, vilket för övrigt låg helt i linje med den sovjetiska ockupationsmaktens byggnadsvårdspolitik. Det var således en kraftigt nedgången byggnad som Svenska Staten tog över på nyårsdagen 1992. Eftersom ingen äldre inredning fanns bevarad fick man tämligen fria händer att omgestalta byggnadens inre efter ambassadens önskemål och krav. Ett

Von Rosens palats på Pikk 28, Sveriges ambassad i Tallinn *av Hans Lepp*

Ingen passerar idag huset utan att stanna upp och beundra den vackra byggnaden och för stadens guider som ledsagar de svenska turisterna runt i Tallinn har svenska ambassaden blivit ett "måste" på stadsrundturen. Sverige har med sin omsorgsfulla restaurering av fasaden visat att man kan återställa ett hus i sin forna prakt. Ett åtagande som man önskar att fler husägare i Tallinn skulle ha möjlighet att följa. Byggherren till detta palats, Axel von Rosen var född i Ingermanland 1624. Han var son till guvernören över Ingermanland, den mäktige Bogislaus von Rosen som var mycket förmögen och som lånade ut stora summor pengar till Kronan då Gustav II Adolf rustade sin armé inför 30-åriga kriget. Sonen Axel uppfostrades av Johan Skytte som vakade över hans skolgång. Efter studier både i Uppsala och i Europa återvände Axel hem till Estland där han med tiden blev vicepresident vid hovrätten i Tartu, för att några år

stadens finaste gator, och ledde då som nu från hamnen in till stadens stora torg. Någon gång på 1670-talet stod huset klart. Vem som ritat det är inte känt. Ett namn som nämns är Johan Tobias Albinus som var verksam som den estländska adelns arkitekt. Samme Albinus har ritat några av 1600-tals palatsen på Södermalm i Stockholm. En annan möjlig arkitekt kan vara fortifikationsingenjören Jacob Stael von Holstein som ritade några av de förnämsta palatsen i Narva. Axel von Rosen hann inte glädja sig särskilt många år åt sitt fina palats. Han avled 1679 och begravdes under pompa och ståt i Olai kyrkan i Tallinn 1681. Huset ärvdes av hans minderårige son Bengt Gustav vars dotter i sin tur fick huset i arv.

Vid slutet av 1700-talet såldes fastigheten till viceamiralen Palaenskoy och byggnaden användes som amiralitet. Under de decennier som därefter följde bytte huset ägare flera gånger och varje

enda rum visade sig bära spår av barockens tidevarv och det var den stora festsalen, belägen två trappor upp i huset. Rummet skilde sig från övriga på samma våningsplan genom att det hade en högre takhöjd och barocksalens omisskännliga dimensioner. Därför beslutades att detta rum skulle återskapas till ett barockrum. Med förebilder från både Sverige och Estland iordningställdes rummet helt i det sena 1600-talets anda.

Golvet har en gammaldags lagd ekparkett, enkla slätputsade väggar och ett tak med en återhållsam stuckatur. En serie skinnklädda stolar har nytillverkats efter förebild från Gripsholms slott och på väggarna hänger helfigursporträtt av de kungar och drottningar - alltifrån Erik XIV till Karl XII - som regerade då Estland var en del av det svenska riket. Rummet kallas idag för stormaktssalen och står som en symbol för vår gemensamma historia.

gamla, de som i förstone hystes in på ålderdomshem runt om i landet hade det. I ett längre estlandssvensk tidsspektiv blir även denna del av kulturarvet viktig, den tillvaro som i jämförelse med det gamla livet på Estlands öar och kuster kan förefalla så prosaisk. Skriv ner era minnen av den första tiden i Sverige, av vägen ut i arbetslivet, hur tillvaron gestaltade sig, vilka kontakterna var och hur de kom att utvecklas med det gamla landet och hur 90-talets estniska pånyttfödelse kommit att förändra livet. Om ni inte vill skriva, så tala in på band eller be någon spela in på video. För mig såsom vetenskaplig forskare finns det också ett stort värde i att det estlandssvenska livet i Sverige dokumenteras på ett mer systematiskt sätt - estlandssvenskarna var en stor invand-

rargrupp på 40-talet och av er kan forskningen lära sig mycket om hur sådana utvecklas och förändras i en ny miljö - förutom att man med hjälp av olika slags dokumentation från inlemmandet också kan skriva den del av estlandssvenskarnas historia som utspelas i det gamla moderlandet. Alltså, se inte bara livet i Estland, igår och idag, som det som behöver dokumenteras, utan också hur vardagslivet kom att gestalta sig efter överflyttningen. Men det är också viktigt att dokumentera hur den estlandssvenska kulturen kom att leva kvar i det svenska samhället, hur olika vanor och traditioner kom att bli en del av livet i Sverige, det kan gälla mat, musik, dialekt, konsthantverk och mycket annat.

När det gäller den större frågan som spalten inleddes med, är det naturligtvis

också så att det estlandssvenska kulturarvet omfattar idag mer svårfångade aspekter, som också blir viktiga att visa på Aibolands museum. Den medeltida kolonisationen är inte så klarlagd som den ibland kan förefalla, på vilket sätt kom nedgången i de svenska bosättningarna under 1500-talet att påverka bygdens utveckling, homogenitet och kultur, vad ledde 1600-talets godsvälde till för de svenska bönderna och vad innebar det tidiga 1700-talets nöd- och ofärdår? Allt detta och långt mer därtill, är delar av den historiska och kulturella utveckling som vi ännu inte känner särskilt väl men som genom forskning i framtiden förhoppningsvis skall kunna åskådliggöras på utställningar.

Göran Hoppe

Intryck från Runö

Av Olof Stroh

Radarmasterna låg som döda giraffer i gräset i juli 1994. Över heden låg en omiskännlig doft av dieselolja som om inte marken bar tillräcklig vittnesbörd, trasiga fordon och gamla cisterner var utspridda över heden.

Bakom mig fanns vår lastbil med Tomas Dreijer och hamnkaptenen Kalju Randma. En bit bortöver det trelängade kasernområdet; manskapslänga, befälslänga och ekonomilänga. Dörrar inslagna, gamla uniformpersedlar i glassplittret, taken delvis kaputt, men i den sentida förstörelsen också spår av långvarig vanvård.

Vad var nu detta och varför var jag här?

November 1954: 11-åringen har fått ett nytt ämne i skolan: geografi. Vi orienterar oss runt Östersjön och magister Öquist visar en bild jag långt senare känner igen i Ernst Kleins bok om Runö från 1923, "gammal man i "posavamsa" och jag bestämmer mig - irrationellt, men nyfiket - att dit skall jag resa fast jag väl fått klart för mig att dit reste man inte. Men kanske bidrog det till yrkesvalet, museiman och kulturmiljövårdare, och kanske bidrog det till att jag långt senare lärde mig estniska, av lust och nyfikenhet.

Tre år tidigare hade Estland, under över alla under, blivit fritt och redan nästa sommar var jag igång med ett byggnadsvårdsprojekt i Tartu, vänortssamarbete med Uppsala. När Leo Fillipov på länsstyrelsen i Kuressaare ringde och frågade om jag också ville ge mitt omdöme om restaureringsmöjligheterna av Korsgården och om öns behandling som kulturmiljö satt jag på båten till Osel inom en vecka och i

länsstyrelsens lilla båt "Kiiko" nästa dag på väg till Runö över ett stilla hav.

Det var nu tidigare samma dag. Väl framme blev jag mött av Tomas Dreijer, huvudman för Korsgården som han fått lämna som 25-åring 1944 och Lea Täheväli från Pärnu som arbetar med gamla kyrkans renovering och sedan ett antal år intresserat sig för öns kulturhistoria. En promenad hade det blivit och fler skulle det bli. Tillsammans med Tomas hade vi sett på Korsgården och mitt i bedrövelsen konstaterat att: Jo, det var nog möjligt om än besvärligt att renovera den och: jo, det fanns så mycket kvar och så mycket kunskap om gården att det var värt besväret. Sen hade vi tittat på Kuns, norra udden, och dess båtlänor och nu var vi vid den sovjetiska radarstationen.

Några dagar senare följde en nattlig färd med Piirivalve, gränsbevakningen, men jag har senare återkommit två somrar. Vad fann jag då?

En ö, förändrad, men i grunden med

samma struktur som 1944. Närmast mandelformad, 3 km i väst-öst, 5 i nord-syd. Östra halvan är en underbar furuskog på sandgrund, där finns de enda, om inte så höga backarna på ön. I centrum ligger fyrtornet från 1877, tillverkat i Frankrike av nitad plåt. Sedan i somras i sällskap med en modern ersättare med kustbevakningsradar. Fyrvaktargården från 1851 är nu gränsbevakningsstation. Allt byggnadsminnesmärkt. Mot öster den långa Limostranden, ljuvlig som badstrand, men öde. Västra halvan var tidigare helt öppen, betesmarker och åkrar med väderkvarnar på rad mot västanvinden. Fortfarande i princip öppen, men kraftigt igenbuskad och skogen på marsch från öster. De gamla gränserna svåra att hitta under den senare kolchosens fält och dräneringsdiken.

I mitten ligger - som tidigare - byn, också den kraftigt igenväxt. Där man på gamla foton ser den bara marken mellan hus och träd är det nu än fler träd, buskar i mängd, högt, högt gräs och nässelmarker. Enorma nässlor som visar var gårdarnas gödselstackar och djurstråk varit i århundraden. Av den gamla bebyggelsen finns inte mycket kvar. Kyrkorna vid gränsen mot skogen lyckligtvis, både den nya stenkyrkan från 1912 i fullt användbart skick och den gamla träkyrkan från 1644, Estlands äldsta träbyggnad. Den gamla kyrkan har fått sina skador av fukt och insekter där den ligger i nya kyrkans skugga och med träd som fått växa tätt inpå, men håller

Korsgården.

på att renoveras pietetsfullt. Av de gamla gårdarna finns endast Korsgården kvar i någorlunda fullständigt skick, tyvärr för vart år allt mer påtagligt förfallen, snart bortom räddning. Ett antal strödda timmerhus finns runt om på gårdarna liksom några av de moderna boningshus som byggdes på 1930-talet, också prästgård och skola. Två senare generationer boningshus finns, ett från 1950-talet ett trettio år yngre. Allt i måttlig skala och med den gamla byns tomt- och vägstruktur bibehållen. Några stenbyggnader främmande för öns karaktär finns; kasernerna i norr, kolchosen i väster, längs vägen söderut mot hamnen i Rings vid södra udden ett halvfärdigt mejeri, en smedja/verkstad och nära hamnen (där man inte undgår att förbluffas över det förlista sovjetiska mudderverket) elverket.

Sextiotvå personer bor det i dag på ön, alla ester att jämföra med de ca 280 svenskar som lämnade Runö 1944. Man utgör en egen kommun vilket kan ses som extrem när demokrati, men också innebär svårigheter. Man saknar resurser, mänskliga och ekonomiska, och problemens övermäktighet leder till ett visst stillastående. Ett grundläggande problem i det sammanhanget är, liksom på andra håll i Estland, den juridiska processen för återlämnande av tidigare privatfastigheter. De flesta av de tidigare ägarna har begärt sina gårdar tillbaka. Den tanke man då har fört fram är att man skulle överlämna gårdarna till estniska staten som kunde arrendera ut dem, men därigenom skulle ha kontroll över de rika natur- och kulturvärdena på ön. Det är emellertid svårt enligt estnisk lag och för närvarande är problemet - sorgligt nog - helt olöst.

Sorgligt inte minst för Korsgården. De senaste åren har jag i flera omgångar haft kontakt med såväl det svenska som estniska riksantikvarieämbetet och från det svenska har man ställt 10 000 SEK till förfogande för städning och antytt välvilja till ett fortsatt projekt. Även Runöföreningen har samlat in pengar till Korsgården. En renovering kräver emellertid ett formulerat och kostnadsberäknat projekt och att det juridiska är klart.

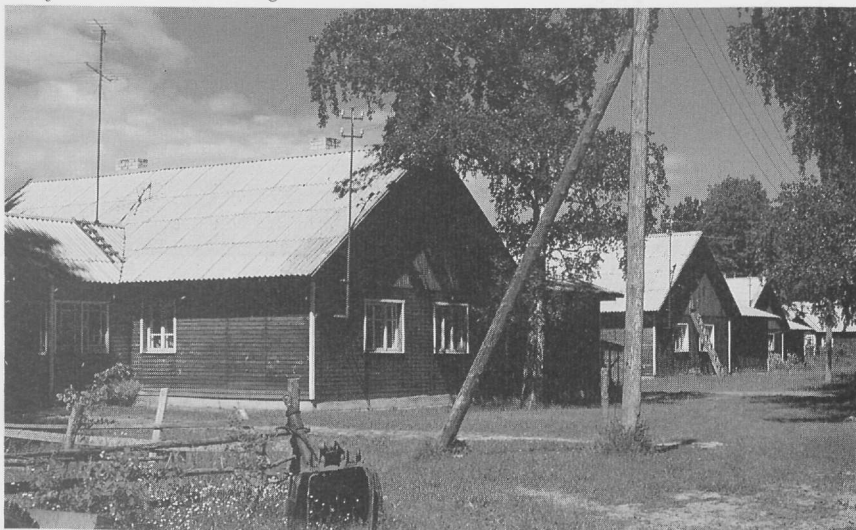
I april i fjol lämnade jag och Lea Täheväli på begäran av länsstyrelsen i Kuressaare en PM där vi försökte definiera de kulturvärden man borde ta hänsyn till vid framtida områdesbestämmer och i juni hölls ett möte mellan f.d och nuvarande Runöbor samt riksantikvarie Jaan Tamm, kulturminister Jaak Allik och kulturutskottets ordförande Tõnis Lukas. Därefter tillsattes en kommitté för att göra ett genomarbetat förslag för Runö. Den har emellertid ännu inte börjat sitt arbete och där står vi - dessvärre - idag.

Om man nu vill besöka Runö? Det är inte helt lätt, men inte omöjligt. Det gick i somras och går förhoppningsvis till sommaren ett flygplan en gång i veckan Pärnu-Kuressaare-Runö-Pärnu.

Öst-Steffensgården. Bakom till höger stod den svenska konstnären Elsa af Kullbergs stuga. Före kriget tillbringade hon i många år sina somrar på Runö.

Hus från 1980-talet, tillika gästhus.

100 EEK för enkel resa. Uppehåll alltså 6 timmar eller en vecka.

Kommunen på Runö har också ett par gäststugor. Stugor och flygbiljett beställer man hos dem: Ruhnuvalla-valitsus tel 009 372 45 54 580. Det är också möjligt att abonnera på Kiiko hos

länsstyrelsen - Maavalitsus, tel 009 372 45 54 242 - för 5000 EEK, men då har man 12 plaster till sitt förfogande och bör be högre makter om bra väder. Jag har tillbringat en stormnatt mellan Runö och Ösel, aldrig ängslig, men min mage hade åtskilligt att invända.

Båtlänningar vid Kuns.

FOTO ALVAR ÖSTMAN

Bostadshus i Baltischport/Paldiski.

Sovjetmilitären i svenskbygden

Del 1.

Tiden fram till
1950-talets slut.

Av Göran Hoppe

Själva essensen av de estlandssvenska bygderna, närheten till havet, till "moderlandet" och Svenskfinland samt läget på öar och uddar har alltid gjort dessa områden intressanta för främmande erövrare och ockupanter från öster. Här har de bästa lägena funnits för att försvara nyvunna domäner, här har man funnit de bästa baserna för egna angrepp i olika riktningar. Det var därför inte särskilt överraskande att många av de basområden, som Sovjet krävde skulle upplätas av den ännu formellt självständiga staten Estland hösten 1939, låg inom dåvarande eller tidigare estlandssvenska områden.

Alla öar längs nordkusten skulle besättas, men det var också en mängd andra platser som blev baser, t.ex. Rågervik/Baltischport, som alltid intresserat ryssarna ända från tsar Peter och framåt. Det torde med all önskvärd tydlighet ha framgått att ryssarna hade mer vidlyftiga planer än överenskommelsen om baser medgav. Man besatte också ett flertal områden utöver vad överenskommelsen med estniska regeringen medgav, utan att den senare kunde

göra något och man förde in betydligt mer trupper än de 25.000 man som medgivits. Detta berörde inte minst svenskbygden.

I och med Sovjets totala ockupation av Estland 1940 kom också inrikestrupperna från NKVD att i stort antal placeras ut i den nya "sovjetrepubliken". Uppgiften för dessa trupper var, förutom att bevaka inrikes och utrikes gränser också att kontrollera de nyupptagna sovjetmedborgarna, som naturligtvis

inte var så frivilliga som Stalin och hans anhang lät påskina. Nätverket av baser för inrikestrupperna var betydligt mer finförgrenat än Röda Arméns. Särskilt förtjusta tycks man inom NKVD ha varit i att besätta de balttyska herrgårdarna, vilka erbjöd stora utrymmen. Över allt där man drog in skulle invånarna avhysas, vare sig det gällde en hel ö eller t.ex. en skolbyggnad. Och över allt där man dragit in, lämnade man förödelse efter sig när man tvingades iväg av den tyska krigsmakten på hösten 1941.

Inrikestruppernas finförgrenade nätverk och det faktum att man, också i svenskbygden, hade inhemska medlöpare, underlättade den mänskliga förödelse som inleddes. Först deporterades 1940 olika ledande personer i det estniska samhället, 1941 också alla tänkbara ledargestalter ute i bygderna. Här kom ju, som alla vet, många estlandssvenskar t.ex. lärare, att deporteras för att aldrig mer återvända. Vi har först under de senaste åren fått klarhet i en del

sådana öden när estniska och sovjetiska arkiv öppnats. De sovjetiska tvångsmobiliseringarna sommaren 1941 kom för flertalet berörda estlandssvenskar också att betyda döden. Kanske var det på grund av sin härkomst, som dessa omkom i så hög utsträckning? Som svenskar och därmed automatiskt ansedda som opålitliga, placerades de vanligen inte i stridande förband utan i tvångsarbetsenheter under vidriga förhållanden, där den stränga vintern och sjukdomar krävde sin tribut av de ännu sommarklädda estlandssvenskarna. Paradoxalt tycks de, som på olika vägar ändå kom ut i krigsförband ha haft större överlevnadsmöjligheter. Det är bland dessa vi finner huvuddelen av de efter andra världskriget återvändande till Estlands svenskbygder.

När den sovjetiska ockupationen tillfälligt upphörde 1941 genom den tyska invmarschen, var det många estlandssvenskar som flyttade tillbaka till sina öar, till Odensholm, Rågöarna och Nargö som alla ockuperats och i varierande utsträckning förstörts. Odensholm hade dessutom varit föremål för en reguljär belägring från tysk sida. Att återflyttningen till de sargade öarna blott skulle bli temporär framgick tydligt när den tyska krigslyckan började vända 1942/43 och flyktbåtarna från våren 1943 gled ut från svenskbygdens vikar för att deras besättningar skulle undvika tysk tvångsmobilisering. Den allmänna estlandssvenska överflyttningen under 1944 innebar att stora delar av svenskbygden överlämnades i händerna på flyktingar från fronten österifrån, från estniska byar i Ingermanland och öster om Peipus samt från narvaområdet. Dessa flyktingars känsla för bygden var väl inte särskilt stor, en del av dem var redan präglade av 25 års sovjetvälde, och detta kom säkert också att bidra till den förödelse som vi idag gärna hänför till den sovjetiska militärens härjningar.

Sovjetstyrkorna återvände i slutet av september 1944 till svenskbygden. Man etablerade sig i allmänhet på nytt där man varit baserade 1939-41, i relativt provisoriska baser, inhysta i befintliga byggnader inom ramen för den tidigare bygden. Det tycks ha varit ett generellt drag i ockupationen av Estland ända fram till slutet av 1950-talet att militär och inrikestrupper hade förvånansvärt temporära baser av olika slag, från gräsflygfält till balttyska herrgårdar. Detta kan man tolka på olika sätt, politiska eller ekonomiska. Man kan komma ihåg de omfattande strider med gerilla, s.k. skogsbröder som pågick med inrikestrupperna ända in på 1950-talet och hotet av ett ingripande från västmakterna. Man bör också erinra sig det faktum att sovjetiseringen av Baltikum innebar ett tjugoårigt avbrott i områdets ekonomiska tillväxt, parallellt med att övriga Sovjet sökte hämta sig efter "Stora Fosterländska Kriget". Det kan i vilket fall konstateras att det sovjetiska

försvaret av Baltikum under detta första ockupationsdecennium var betydligt svagare än det kom att bli senare. Tonvikten låg kanske mer på försvar än inom det mycket mer aggressiva basystem, som man idag kan se resterna av och som den här artikeln huvudsakligen handlar om. Trots att baserna förmodligen var mer ägnade försvar än anfall, var det under finska vinterkriget till stor del från baser i Estland som de sovjetiska terrorbombningarna av oskyddade finska städer kom, från enkla gräsflygfält vid Hapsal och Martna bl.a.

De permanenta installationerna

Från senare delen av 1950-talet kom investeringarna i militärbaser i hela Baltikum att öka våldsamt. Att så mycket resurser satsades på sovjetimperiets västfront under det kalla krigets glansdagar är inte ägnat att förvåna, det är snarare förvånande att man inte redan tidigare befäste och byggde ut basystemet. De militärbaser som nu byggdes upp innebar också en koncentration till färre och mycket större enheter beträffande alla vapenslag och att baser och militära utbildningsenheter på ett annat sätt integrerades med Sovjetmakten. Koncentrationen av enheter och

ett mindre antal robot- flyg- och marinbaser skyddas. Samtidigt kom avståndet mellan militären och lokalbefolkningen att öka - i och för sig hade redan 1939 sovjetmilitären isolerat sig på sina baser med hjälp av taggtråd och vaktposter, men koncentrationen till större och bättre inhägnade komplex innebar ändå en skillnad.

Däremot kom inte personalen från inrikestrupperna att koncentreras på samma sätt, deras uppgift var ju inte enbart att kontrollera de yttre gränserna, utan också bland annat att inte obehöriga rörde sig i "gränzonen" eller att inte subversiv verksamhet förekom. När det gällde möjligheten för befolkningen att röra sig över Estland växlade begränsningarna både över tid och rum. Militära övningsområden, varav det efterhand kom att avsättas många, var naturligtvis förbjudet område, liksom de bäge "hemliga städerna" med småningom i stort sett enbart rysk befolkning, som kom att etableras i Baltischport (Paldiski) och i Sillamäe nära Narva och som blev mer och mer isolerade från Estland i övrigt. Dessa orter hade före kriget varit normala småstäder längs kusten. Vidare var det som kallades gränzson mycket svårt att få tillstånd att besöka för personer som bodde utanför

Den mystiska silon vid Leetse 2.

de stora investeringarna avspeglar dessutom den förändring i krigföringen som utvecklad vapentechnologi innebar. Mer komplexa flygplanssystem, robotar av olika slag samt alltmer höjd teknisk nivå på de stridande sjö- och markförbanden innebar att baserna måste bli mer komplexa och att rörligheten blev större. Det var inte lägre nödvändigt att ha en kustartillerikanon i varje buske. Med stora radaranläggningar kunde kusterna kontrolleras och med hjälp av

zonen - endast med stor svårighet gick det att få en "propusk" till dessa omfattande områden.

Hur omfattande gränzonen var, växlade över tiden och med det politiska klimatet. Generellt var att alla områden som gränsade mot öppet hav eller andra länder inbegreps, men hur stora områden som inefattades inåt landet kom att förändras. Av de tidigare estlandssvenska bygderna omfattades alla områden som gränsade mot Finska

Viken eller Östersjön - Ormsö, Dagö, Ösels utsida med svenskbygderna i bl.a. Kihelkond, Nuckö socken med Odensholm, Neve, Vippal, Rågöarna, Packerort, Nargö och så vidare mot öster. Runö och Kynö däremot, som hade sovjetiskt område på andra sidan havet, tillhörde inte gränzonen, liksom de tidigare svenskbygderna väster och söder om Hapsal - Rus, Matsalviken, och bygderna runt Virtsu (Werder) och Piwaroots.

Under de första decennierna av sovjetockupationen började gränzonen mot väster redan vid Padis kloster (nya vägen till Hapsal var inte byggd då) men efterhand kom inlandsområdet att krympas för att mot slutet av sovjet-tiden bara omfatta området närmast stränderna - de som varit på Nuckö har förmodligen sett den lilla gränsvakt-kuren på höger sida av vägen vid avtagsvägen mot Gutanäs - där fanns ännu 1988 en postering för kontroll av inrikespass. De rent militära områdena låg både i gränzonen och utanför den - för att komma in i dessa krävdes inte bara "propusk" - i realiteten var det omöjligt för gemene man i Estland att besöka dem annat än under mycket speciella omständigheter. Till de större militära områdena räknades i stort sett hela Packerort, alla öar längs nordkusten inklusive Odensholm, de bägge flygbaserna som kom att etableras i eller i anslutning till svenskbygderna (Paralepa och Ämari) samt ett stort antal mindre baser som vi strax skall tala mer om.

Sammantaget innebar allt detta att svenskbygderna på ett sätt kom att drabbas hårdare än de estniska bygderna av den sovjetiska militariseringen av landet. Proportionellt sett fler baser kom

att etableras i dessa trakter med de effekter de haft på miljön, landskapet och sinnera. Samtidigt har den rika förekomsten av militär och gränsvakter inneburit att stora områden inte exploaterats för industri eller bebyggelse, områden som idag ofta är skyddsvärda för sin orörda naturs skull. Detta gäller till exempel delar av Nargö och Packerort. Under sovjetockupationens senare år blev det allt vanligare att folk skaffade sig sommarstugor på pendlingsavstånd från Reval - några större problem med sådan bebyggelse har inte svenskbygderna drabbats av, just därför att de varit svåråtkomliga.

Olika slags baser i svenskbygderna.

Svenskbygderna har alltså kommit att beröras av två sorters baser, dels de större militära anläggningarna, dels gränsvaktsposteringarna, vilka utgjort ett mer finförgrenat nätverk. Jag skall i det följande gå igenom vilka olika typer av baser och andra militära verksamheter man kan återfinna lämningar av i svenskbygderna nu, mer än fem år efter Estlands återupprättande och två till fyra år efter det att de olika baserna överlämnats till republiken i varierande tillstånd av förödelse.

De riktigt stora militära basområdena i de forna svenskbygderna är alltså dels Packerort med den tidigare hemliga staden Rågervik/Paldiski som centrum, dels området från Paralepa till Rus, väster om Hapsal. Till dessa skall man kanske också lägga flygbasen vid Ämari, mellan Vasalemma och Paldiski, som ligger i vad som i äldre tid var svenskbygd. Dessa tidigare militärområden omfattar stora arealer, flera tusen hektar vardera, och är naturligtvis de som även

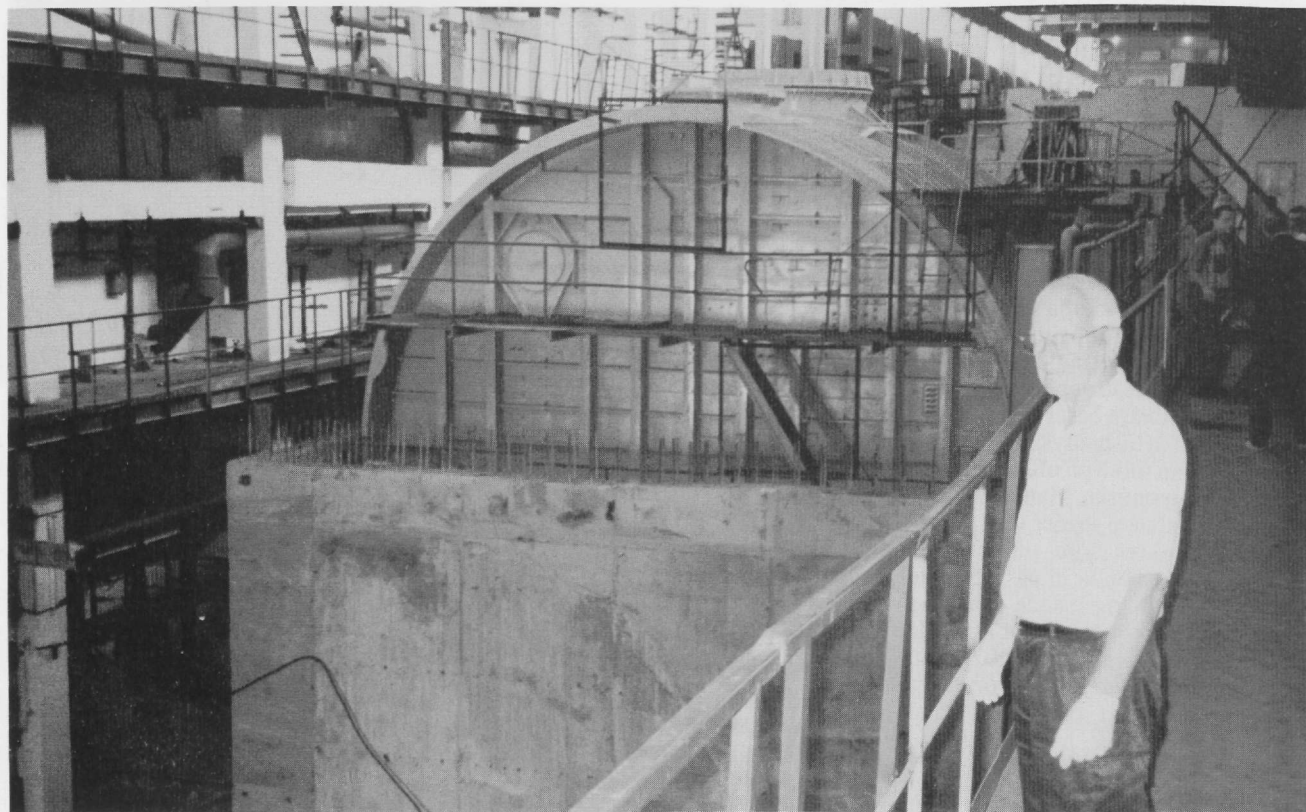
inom åtminstone den närmaste framtiden kommer att i högst utsträckning påverka omgivningen på olika sätt.

Packerort

På Packerort fanns, fram till dess att halvön överlämnades till estniska republiken 1993, en mängd sinsemellan ganska olika anläggningar. Här fanns för ett större område central militär administration inne i staden Baltischport (det s.k. Paldiski Pentagon som syntes väl från t.ex. Korkis och Vippal), det fanns två stora robotbaser på halvöns östra sida - Leetse 1 och Leetse 2, det fanns marinbaser för framför allt ubåtar och robotbåtar vid de bägge hamnarna norr och söder om själva staden, det fanns en stor underjordisk stridsledningscentral långt ut på udden och det fanns en jättelik utbildningsanläggning för besättningar på atomubåtar, en av fyra i hela Sovjetunionen (de övriga ligger i Murmansk och vid Stilla Havskusten). Förmodligen skall man också till Packerortområdet räkna Ämariflygfältet och den stridsvagnsbataljonen som var förlagd i Kajal (Keila) och som, i likhet med övriga enheter i detta det förmodligen mest centrala militärkomplexet i Estland, överlämnades sist till estniska republiken under hösten 1993.

Den mest omskrivna anläggningen på Packerort har varit just utbildningsanläggningen, eftersom den innehöll två kompletta kärnreaktorer med tillhörande uppbyggda centrala partier av atomubåtar, inne i den jättestora huvudbyggnaden, som ligger mitt på halvön. Rys-

Sarkofag för ubåtsreaktor under byggnad.

sarna krävde i förhandlingarna med Estland om sovjetmilitärens uttåg att just denna anläggning skulle få behållas ytterligare ett par år utöver det generella uttågsdatum. Detta för att man skulle kunna avveckla den då den naturligtvis måste behandlas med största försiktighet. Anläggningen överlämnades därför först hösten 1995 till den estniska statsledningen i en form som diskuterats i en internationell expertgrupp (PIERG) med representanter för bl.a kärnkraftsmyndigheter i Sverige, USA och Finland, förutom Ryssland och Estland. Det internationella atomenergiorganet (IAEA) kom också att spela en viss roll i sammanhanget. Normalt sysslar denna organisation annars endast med civil kärnkraft.

Ryssarna föreföll först att önska sig en lösning där man i stort sett bara fyllde hela anläggningen med betong, man tvingades senare att dels transportera bort bränslestavarna ur reaktorerna till Ryssland, och dels att demontera allt utom de centrala delar av övningsubåtarna som innehöll reaktorerna. Dessa delar kom slutligen att inkapslas i betongsarkofager, en av många kritiserad lösning, men sannolikt den enda som ryssarna accepterat. Tyvärr passade man innan överlämnandet också på att fylla en av sarkofagerna, som f.ö. är illa gjutna, med allehanda radioaktivt skrot. Detta gör det svårt att komma åt reaktorerna om man vill demontera dem i en framtid. Ryssarna lämnade också en hel del annat efter sig. För närvarande pågår ett utredningsarbete i estnisk regi men med internationell expertis inblandad och där man river allt som inte längre behövs för att skydda sarkofagerna och för att förvara annat radioaktivt avfall. Estniska regeringen har nämligen beslutat att göra den tidigare ubåtsträfningsanläggningen till ett nationellt mellanlager för radioaktivt avfall och har i detta syfte låtit bygga ännu en betongsarkofag bredvid de andra. I denna skall det av ryssarna på andra håll lämnade radioaktiva skrotet förvaras. Packerort kommer alltså inte att bli kvitt sitt nukleära arv på länge än - sarkofagerna kan knappast åtgärdas på 40-50 år och mellanlagret kommer att ytterligare låsa fast området användning. Hit kommer också att flyttas det radioaktiva avfall som hittills funnits i något som kallas Tammiku vid Saku ett par mil sydväst om Reval. Den minnesgode kommer ihåg att för ett par år sedan hade en man ur ortsbefolkningen i Saku tagit en radioaktiv metallbit från denna deponi och burit hem till verktygslådan och att detta ledde till svåra strålskador i familjen - tjuven själv dog i akut strålsjuka.

Ett mellanlager på Packerort är knappast det lämpligaste men den estniska regeringen har resonerat så att eftersom sarkofagerna redan finns där är området ändå kontaminerat, det finns byggnader som kan anpassas och det hela behöver inte kosta så mycket. Det kommer dock,

FOTO ALVAR ÖSTMAN.

Ubåtsträfningsanläggningen.

lyckligtvis, inte att kunna bli aktuellt att flytta även radioaktivt material från uppdriftsbyggnaden i Sillamäe hit. Det rör sig där om alltför stora kvantiteter som det lär bli nödvändigt att sanera på plats. Det är nu i alla fall inte fråga om några stora stråldoser - vid mitt besök både vid den behållare som nu innehåller det radioaktiva skrotet och inne i en av sarkofagerna utsattes jag för den obetydliga stråldosen 1 milliSievert. Det finns alltså inte längre någon anledning till oro för människor i bygderna runt omkring, inklusive Vippal, Korkis och Rågöarna. Hotfullare var det i början på 1980-talet då ett sovjetiskt bombplan efter att ha släppt sin bombblast på Rågöarna störtade alldeles i närheten av centralbyggnaden.

Ubåtsträfningsanläggningens omfattning minskar genom rivningar av olika byggnader men den kommer ändå att under många decennier att dominera centrala Packerort. Liksom flera andra militära anläggningar är den uppbyggd på en tidigare by, i detta fall rör det sig om gårdar till byn Leetse. Grunder från en sådan gård sticker fortfarande upp inne på det avspärrade området. Det område som är avspärrat har efter hand kunnat minskas, men till skillnad från de flesta andra tidigare sovjetiska baser, kommer det inom överskådlig framtid att förbli avspärrat och noga bevakat - inbrottsförsök har förekommit.

I närheten av ubåtsträfningsanläggningen och inom dess område har under de sista åren av sovjetisk regim bildats en sjö av olja med en yta på några hundra kvadratmeter, olja som efter hand läckt ut i Laheperviken öster om Packerort. Den sjön är nu sanerad med hjälp av spån, men oljan finns kvar i marken och kommer ännu en tid att fortsätta läcka om ej med samma intensitet.

På Packerort fanns som nämnts också två robotbaser, lokaliserade längs den östra stranden av halvön. Baserna tillkom i likhet med de andra stora anläggningarna på halvön under sent 60-

tal och tidigt 70-tal. Just dessa har av ryssarna angivits ha varit luftvärnsrobotbaser, av tämligen stor omfattning. Leetse 1, som ligger där en tidigare liten by; Paju, funnits, hade robotar som drevs med fast bränsle och omfattade ungefär 18 hektar, fulla med bunkrar för bilburna avskjutningsramper, men också med kaserner, verkstäder och garage. En liten uppfattning om omfånget av denna bas kan man få av att veta att de fyra torrdass som fanns inom anläggningen innehöll 40 ton (!) av sovjetisk soldatavföring. Robotbränsle är mycket giftigt men när det varit fråga om fast sådant har det inte fyllts på ute på baserna utan i sovjetiska fabriker på annat håll och något läckage från sådana robotar har därför knappast förekommit. I stället är Leetse 1-basen kontaminerad på andra sätt: Olja har läckt ut från bilar, transformatorer och cisterner, överblivna saker har kastats var som helst och avloppsvatten fått rinna ut i skogen under 30 år med påföljande risk för grundvattenskontaminering. I samband med militärens uttåg tog man dels med sig allt som gick att ta, dels slog man sönder och sprängde så mycket man kunde och iddes. Nivån på förödelser varierar mycket, det är idag också svårt att särskilja vad ryssarna gjorde och vad senare plundrare åstadkommit.

Den andra robotbasen på Packerort, Leetse 2, skiljer sig från Leetse 1 på flera sätt. Robotarna här drevs både på fast och flytande bränsle som fylldes på platsen. Detta har inneburit läckage av giftigt robotbränsle till marken. Vidare finns här åtminstone en horisontell robot-silo av en typ som inte återfinns på mer konventionella luftvärnsrobotbaser, utan här kan ha förvarats någon form av medeldistansrobotar med kärnstrids-spets - ett starkströmsstängsel runt silon talar för att den varit speciell. Några radioaktiva spår finns inte kvar, lika litet som några robotar. Vad som finns kvar även här är däremot oljeläckage, viss sanering har dock ägt rum för några år sedan.

Vasstakshöv. På marken står Oscar Anesten och Stefan Lindkvist och räcker kärvar till Mikael Malmaeus och Peeter Maandi. Sutlep 1996.

FOTO: PER EHN

Lyckat talko fortsätter sommaren-97

I juli i somras lade studentföreningen för Talko, Uppsala, sitt första vasstak i Estland. Byggnaden var ett litet förrådshus på gården Lund i Sutlep, Nuckö. Arbetet gjordes tillsammans med familjen på gården samt vänner till familjen. Instruktör var Lars-Erik Lassegård, Östhammar, som bland annat lagt vasstak på Skansen i Stockholm. Projektet föll väl ut och instruktören kunde åka hem och känna sig nöjd med resultatet.

Talko och vasstaksläggning är verkligen roligt! Hälften av nöjet i somras var själva arbetet: att bila nya stockar till undertaket och gå till skogen för att avverka störrar till takryttarna. Att sy fast vassen och använda de märkliga specialverktygen.

God mat och intressant hantverk

Den andra hälften av nöjet bestod, precis som vi hoppats på, av själva gemenskapen omkring arbetet. Ett exempel är den otroliga mat farmor i familjen Pelapson skämde bort oss med varje dag. Alla råvarorna kom från den egna gården. Fest för oss studenter som till vardags inte kan tänka längre än till snabbmakaroner och ketchup. Tradi-

tionsenligt avslutades de två veckorna med ett generöst talkokalas.

Estlands själ

Ibland t ex när man går omkring i Reval, kan man undra vart landets riktiga själ tagit vägen. Vi som är yngre kan nog aldrig riktigt förstå hur det en gång varit. Men när man möts av all kitsch, irländska pubar och andra yttre tecken av västsamhället esterna så tveklöst anammat, så blir man konfunderad. Det kan kännas som det nya positiva Estland bara är på ytan. Så är det nog faktiskt också ofta på de platser i Reval där pengarna samlas. Men under sommarens talko insåg vi att något genuint visst lever kvar. Både i tanke och handling. Detta såväl bland ester som estlandssvenskar. Mötena med t ex Edgar Stahlman, Sutlep, Ervin-Johan Sedman, Enby och Elmar Kärras, Klottorp, i samband med vårt talko, kommer vi alltid att minnas med glädje och aktning.

En arbetsform för nutiden

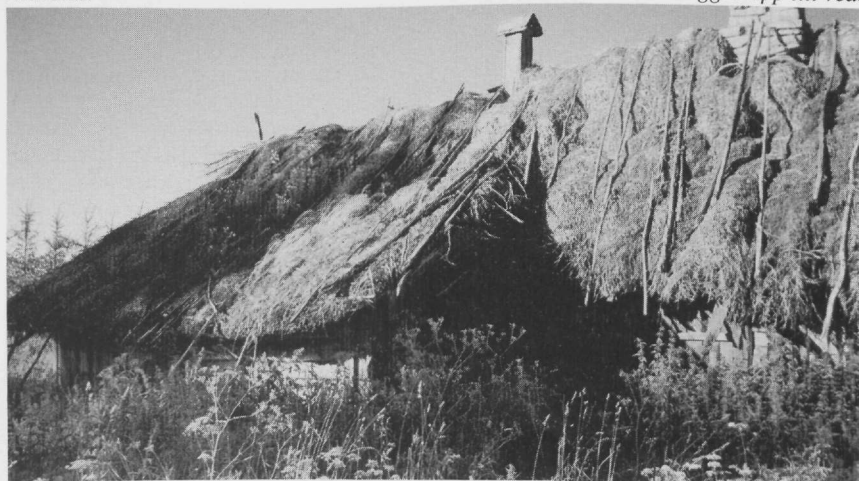
Vårt högt satta mål är att vår studentförening skall bli onödig. Vi vill vara med om att få igång ett självgående talko. Därför måste vi när vi väljer våra "objekt" i första hand beakta att processen kan komma igång. Det allra viktigaste är därför inte att hitta byggnaden med högsta kulturhistoriska värde (även om vi har våra drömobjekt), utan i första hand att finna de husägare som tänder på talkoidén. Kommer processen igång "slukas" de finaste byggnaderna upp i alla fall. Vi tror på fullt allvar att talko har en plats i 1990-talet. Beskyllningar om "allmogermantik" är löjliga. I Finland gäcker talkogängen skattmasen när de har sina gemytliga och ideella gemensamhetsarbeten.

Vem vill att vi kommer?

När vi drog igång projektet miss-tänkte vi att exempelvis finansieringen skulle bli det största problemet. Men vi har fått en del stipendier samtidigt som Estline på ett tidigt stadium varit mycket

1997 års önskeobjekt sägs vara ett av halvöns äldsta hus. Huset lär annars huggas upp till ved.

FOTO: PER EHN

Runö åter egen församling

På initiativ av de ev lutherska prästerna på Ösel återinvigdes Runö nya kyrka i mars 1988. Samtidigt började församlingen med det gamla namnet S:ta Magdalena åter att fungera, dock som annex till S:t Laurentius församling på Ösel, eftersom församlingsmedlemmarnas antal på Runö uppgick till bara ett tiotal. Gudstjänstlivet uppehölls av Jüri Reintam, biodlare som skaffat sig viss teologisk utbildning och så småningom erhöll titeln diakon. Detta fortgick tills för några år sedan, då Reintam lämnade Runö. På nyåret 1995 erfor vi, att Harju-Jaans prost Harri Rein, docent, Runöälskare och ungarl, planerade att bosätta sig på ön. Jag hade möjlighet tidigt på våren det året att göra en resa till Runö tillsammans med honom och blev fascinerad av hans enkla väsen och hans orientering mot vår gamla kultur och svenskheten. Vid tiden för Runöbornas i Sverige höstmöte i oktober 1995 hade vi nåtts av beskedet, att det inte förelåg något hinder för oss att bli medlemmar i Runö församling trots medlemskap i svensk församling. En värvningskampanj startades och på nyåret i år kunde noteras att 50 personer i Sverige och på Åland betalat in medlemsavgift som stödjande medlem-

mar i Runö ev lutherska församling. Under våren fastställde estniska ev lutherska kyrkans konsistorium på basis av detta medlemstillskott S:ta Magdalenas status som fristående församling. Under våren besökte Harri Rein Stockholm en vecka som vår gäst och kunde då få viss inblick i både svensk och svensk-estniska kyrkliga förhållanden. Den resegrupp härifrån, som befann sig på Runö under den gångna midsommarveckan hade glädjen att fira en gudstjänst på båda språken tillsammans med Harri Rein som predikade på både estniska och svenska. Han hade då bosatt sig på ön. Vår önskan om Harri Reins installation som pastor på Runö under vårt besök därstädes kunde inte tillm-

tesgås, eftersom ärkebiskop Jaan Kiivit inte då hade möjlighet företa en resa dit. Installationen gjordes istället den 12 augusti i närvaro av bl a Ösels prost Elmar Reinsoo och Ålands prosteris representant kyrkoherde Mårten Andersson, Eckerö (Geta församling inom Ålands prosteri är Runös vänförsamling). Genom benäget medgivande av Helena Dreijer har en bit av hennes fädernehems gårdstomt i närheten av kyrkan kunnat avstyckas för att där bygga ett pastorsboställe (den gamla prästgården disponeras nu helt av skolan). Härtill fordras det pengar, likaså till underhåll av nya kyrkan. Ett fortsatt - och helst utökad - medlemskap är därför ytterst välkommet. Medlemsavgif-

FOTO: JANNIE ÖMAN

Vid midsommargudstjänsten berättade Thomas Lorentz om de präster som tjänstgjort i nya kyrkan (Zetterqvist, Linderstam, Gordon, Schantz, Grönberg, Lindström, Ringsgård och Samberg) samt överlämnade fotografier av dessa till Harri Rein.

generösa och stöttat oss med biljettsporsring. Nej, det största problemet blev, mot all förmodan, att hitta en byggnad vars ägare vill att vi kommer och lägger ett nytt vasstak, gratis, åt honom. Hur vi hela tiden får söka med ljus och lykta! Samtidigt kan man förstå den förvåning som mötte oss förra vintern, när vi knackade på vid intressanta objekt: "Hej, vi kommer från Sverige, vill du ha ett vasstak?" En farbror stod bara tyst och gapade som en fågelholk.

I sommar: Gutanäs eller Pasklep

Vi har trots allt, inte minst med hjälp av kommunen, hittat ett par intresserade husägare. Förmodligen blir sommarens talko i antingen Gutanäs eller Pasklep. Nu i vinter åker vi över till Nuckö för att skära vassen tillsammans med lokalbefolkningen och se ut den lämpliga byggnaden för sommaren. Ägaren till det tilltänkta huset i Pasklep hade först tackat ja till vår hjälp, men sedan dragit sig ur på grund av att en lokal snickare dömt ut huset och sagt "det är inget att

lägga ner tid på, även om du får hjälpen gratis". Därför ska vi koppla in övertalningsmaskinen och säga att äldre hus är inte alltid värdelösa (vilket annars är en ganska dominerande uppfattning har vi märkt). Vi vill passa på att hälsa alla som är intresserade välkomna att komma förbi hos oss i sommar. Kanske för att berätta om talkominnen från förr? (Vi skulle gärna vilja veta vilka lekar man lekte och hur man lagade den traditionella maten), bara titta eller i mån av plats också prova på själva vassläggningstekniken. Eller kanske har ni egna tips på 1998 års objekt! SOV har våra adresser och personalen på kommunkontoret i Birkas vet alla detaljer. Här har kanske beskrivits vidlyftiga planer och egentligen har vi nog inte fötterna på jorden. Men vi har faktiskt i verkligheten gått igenom alla stegen: från vassskörd i djup snö och tolv minusgrader på Sutlepsjön, till färdigt tak och kalas i strålende sol. Det går och det är makalöst roligt!

Per Ehn, studentföreningen för talko

ten, minst 50 kronor om året kan insättas på Runöbornas Förenings postgiro-konto nr 68 69 94 - 5. Ange på talongen "Medlemsavgift i Runö församling". Enligt programmet vid installationen den 12 augusti avslutades den högtidliga akten med följande psalm, som jag utgår ifrån är av Harri Reins hand (här i översättning):

Gud bevar Runö, våra fäders ö.
Gör den med Din kärlek till välsignat land.
Herre, gif den freden,
skänk den kraft och stöd.
Vare nådigt med den.
Giv förnyelse.
Helige Gud välsigna Du vårt arbete.
Giv att den åter blomstrar, Runö ö,
vårt land.
Skön den må förbliva.
Lilla ön så kär.
Värdes ge dem lycka,
Dem som leva här.

Thomas Lorentz

På bussresa genom Estland

Av Manfred Stenberg

FORTSÄTTNING FRÅN FÖREGÅENDE NUMMER

Färden gick vidare och nu med Pühajärv som mål. Vår omtänksamme guide Ivar Boman muntrade upp oss med anekdoter, av vilka han tycks ha ett mycket stort förråd. "Den som skrattar på morgonen får gråta före kvällen", hette det hemma i Estland. Det tycktes Ivar ha glömt, för rätt snart hotades vi med regn. Då beordrade han sång. Också denna gång fördröjdes regnet.

Bussen stannade vid en kiosk så där en 150 meter från Pühajärv. Sången tystnade, och omedelbart började regnet ösa ner. Under uppspärade paraplyer rusade flertalet ut för att få sig något till livs. Inte jag och väl en handfull därtill. Efter en kort stund var regnet förbi. Då vågade jag mig ut med min kamera och ner till sjön för att fotografera.

Ute i sjön finns det öar. Jag såg bara en del av dem och kunde inte kontrollera om deras antal stämmer överens med det heliga sjutalet. Det har dock gett upphovet till sjöns namn Pühajärv, som betyder Helgasjön. På stranden står ett kors med en krona överst. Det står där till minne av att Dalai lama - den helige från Tibet - 1995 stått just där och välsignat sjön. En av de våra hade med sig en flaska, som han fyllde med vatten för att ta detta med sig hem till Tyskland. Jag för min del bara doppade händerna i sjön.

Pühavaimo 8 i Pärnu.

Mot Pärnu

Vi färdades genom områden, som var ännu mer kuperade än de vi tidigare haft nöjet att se. Trafiken var inte på långt när så intensiv som den kan bli i Sverige. Inget tutande, inga tvärbromsningar, inga olyckstillbud.

I Pärnu var vi bokade på Strand Hotell. Denna stora anläggning gör verkligen skäl för namnet. Enligt broschyren har man sjöutsikt från varje rum.

Pärnu är verkligen en stad värd att besöka och i mitt tycke är det den vackraste stad jag varit i. Mycket vackrare än t ex Hapsal eller någon stad i Sverige. Vad beror det på? Jo. Utmed så gott som varje gata växer det träd av något slag. (Trädet lind heter på estniska pärn. Är det manne det, som ligger till grund för stadens namn Pärnu?) Riktiga boulevarder - för att låna ett ord från franskan. Därtill kommer ett otal större eller mindre parker. I en sådan står Lydia Koidula (1843-1886) staty. Här förledde mina medresenärer mig till att sjunga hennes sång "Meil aiaäärne tänavas". Så gott jag nu mindes den, sedan jag lärt mig den i mellanskolan i Hapsal 1936. Den handlar om ett barn, som klänger på stengårdsgården hemmavid för att titta ut i stora världen. Farfadern varnade: "Barn, vänta! Tiden för det kommer mycket fort". Den kom! Till sin besvikelse fann barnet, att det ute i den stora världen inte var ens hälften så kärt som på bygatan hemma.

Karl XII

För egen del dröjer jag längst utanför huset Rüütligatan 21. Byggnaden som sådan skiljer sig föga från de andra intill. Men i toppen på en knappt meterlång järnstång sitter här ett stycke nere på taket fäst en historisk nu rostig hästsko. När Karl XII den 5 oktober 1700 landsteg i sitt landskap Estland för att mota ut ryssarna ur landet, då landsteg han inte i Reval, som ryssarna inbillade sig, utan just här i Pärnu. Han red sedan i sporrsträck genom staden så att en av hästens skor lossnade och slungades upp på taket på detta hus och fastnade i murbruket. Där blev den liggande. Först efteråt plockade man ner den och fäste upp den på denna järnstång väl synlig för alla. Esterna hyllar med rätta Karl XII den dag som idag är. Det har kommit förslag om att hästskon skulle förgyllas. Andra, mera realistiska, motsätter sig sådana överdrifter. Hur som helst så blev hästen ånyo skodd. Efter tre veckor red kungen mot Narva och gav ryssarna på pålsen.

Vår guide här i staden var vår egen Mattias Reinholdson, som hade läst på

mycket noga. Därför kunde han också leda oss till stadens sannolikt äldsta välbehållna, pampiga borgarhus från 1644, således från den tid Estland utgjorde en del av stormakts-Sverige.

Den vita byggnaden är uppförd i sten och i tre våningar. Adressen i våra dagar är Pühavaimu 8. Grannhuset nr 6 är till färgen beige, har åt gatan höga pelare och är likaså värt att beskåda. Mattias kunde upplysa oss om, att endast 10 personer i Pärnu hade överlevt pesten 1710, varför staden därefter för en tid framåt gett intryck av att vara nästan folktom.

Torghandel

Nästa dag tipsade vår reseledare Margit oss om, att det kunde vara intressant att bekanta sig med stadens torghandel. Jag begav mig dit. Någoting speciellt var jag inte ute efter. När jag så stod där till synes villrådig, ropade en tavel-försäljare på mig. "Vad söker min herre?" Vykort kan jag aldrig få för många utav, varför jag svarade, att det var sådana jag önskade mig. "Vilken typ i så fall?" - "Från stans omgivning". Fram undan sin disk tog han två album med säkert över hundra vykort i vardera. Alla var gamla, snarast antika. Frimärkena avlägsnade. Motiven var dock mest från städer, även utländska. Bara för att han skulle få något sålt, köpte jag ett kort i svart/vitt, på en gammal bonde klädd som esterna för väl hundra år tillbaka. Det kostade 15 kronor.

Skoskav

Min kamera hade börjat krångla: batteriet hade tjänat ut. Därför hade jag dagen innan inte kunnat fotografera i den utsträckning jag önskat. När jag förstod, att det inte skulle bli fler gemensamma vandringar i staden, slank jag in i en fotoaffär och köpte ett nytt batteri. Sedan måste jag åter ensam ut på stan och till alla de intressanta platser Mattias dagen innan lett oss till. Och fotografera. Detta innebar att jag denna dagen gick nära nog dubbelt så mycket som mina medresenärer. Än sen då? Jo, på köpet skaffade jag mig blemmor under vardera hälen. För varje steg jag tog, pressades de till att bli större och större. För att ändå kunna förflytta mig, måste jag börja gå på tå. På det att de andra inte skulle anse mig vara "storor opa me" (högfärdig) där jag gick som en sprätt-hök, drog jag mig undan och gick mest för mig själv.

Dagen därpå ställdes kosan mot Rikull. När vi närmade oss mina hemtrakter, räckte Ivar Boman över mikrofonen åt

mig. Vi stannade upp inför anblicken av Harboviken. Jag erinrade där om hur estniska "skogsbröder" under andra världskriget besköten rysk bil och lyckades döda tre soldater. Sedan ryckte andra ryssar ut för att bestraffa de skyldiga. De inbillade sig, att de som förövat dådet hade gömt sig i en hölada på stranden. När de trots intensivt letande inte hittade någon person där och högljudda hotelser inte heller fick någon att krypa ut, tuttade de eld på den med hö fyllda ladan, som så brann ner. Att bonden/ägaren i Sutlep härigenom gick miste om det med möda insamlade höet bekom ryssarna inte det minsta. ("Skogsbröderna" befann sig då på betryggade avstånd inne i skogarna.)

Busen var för stor för att vi ledigt skulle ha kunnat åka in till Rikull herrgård. Vi stannade därför till uppe på den ria-kulle, som enligt Anton Vesterberg m fl gett upphov till namnet Rikull. Därifrån kunde vi på avstånd se den alm, vid vilken ryska matrosen från Derhamn 1917 hade ställt upp den förtyskade svenskättlingen baron Gustav von Taube, innan de arkebuserade honom. På håll skymtade vi också den gamla spritfabriken och Maststalle.

När vi åkte genom Rikull by, spånade vi förgäves efter de tre öarna Hosgronne, Smärgronn och Pajgronne. Den förr tack vare husdjurens betande så kala stranden är nu till den grad be vuxen med skog, att man inte ens kan ana sig till att där längre ut finns öppet vatten. Inte ens den mest värtalige skulle för senare tiders barn med ord kunna måla upp den enastående vackra tavla alla här tidigare kunde beskåda. Inte blott jag, som hade förmånen att växa upp just där, tjuasades av anblicken. Genomresande stannade upp i stum beundran eller talade endast viskande om de tre öarna (endast den största med något blandskog på), Åmuns sån, Pjuks stain, segelskutorna till ankars utanför Hamnaruddn och fiskebåtarna på stranden vid Nätegården. Längre ut såg man Lärgronn och längst borta Sälgronn.

Till vänster syntes vid horisonten Ormsö. Vid hägringar hände det att o m Dagö kunde uppfattas. - Jag har några gånger varit på Ormsö och därifrån spånat över sjön mot Rikull. Sett från det hållet ser vår strand inte alls ut märkvärdigare än vilken annan estländsk strand som helst. För utifrån sett smälter de tre öarna ihop med kusten.

Paj

I Paj finns av de gamla gårdarna nu endast två kvar: Kroen och Nibonsa. Här fann jag anledning att berätta för mina medresenärer om hur Anton Viber, genom att hoppa ut genom ett fönster på baksidan av stugan och gömma sig i en rågåker, klarade sig undan ryssarna, när de en natt var där för att gripa honom och deportera honom till Sibirien.

Färden gick sedan nonstop genom Ölbäck och Bergsby till Spithamn.

Tre kaffemostrar. Fr v Agneta Klitter, Benita Beckman och Ruth Granberg

"Då åker vi i stället till Roosta camping", föreslog en kaffemoster. "Dit åker vi inte alls", invände guiden mycket bestämt. "Förra gången vi var in dit med den här stora bussen, fick vi ett fönster krossat av grenen på ett träd." Låt mig, Manfred Stenberg, väl insatt i de lokala frågorna, nu och här en gång för alla upplysa alla och envar om att Roosta camping - eller som den numera heter: Roosta stugby - inte alls ligger i Rosta. Byn Rosta nådde aldrig över landsvägen genom Pajmoen. Roosta stugby är uppförd på mark, som utgjorde en del av gården Sipsa i byn Paj. "Paj stugby" skulle därför vara ett riktigare namn. - Ågare till Albacka, som de höga, vita, nu nerslitna sanddynerna kallades, var Erik Vesterman, vilkas avkomlingar i våra dagar lever i högönskelig välmåga i Sverige. - Min farmor kom ursprungligen från samma gård. (Så nu fick jag också detta på pränt.)

Derhamn

Guiden Ivar Boman fortsatte "Men vi kan åka till Derhamn. Där finns en affär där ni kan inhandla både bröd och dricka".

I den lilla affären i Derhamn stod mina medresenärer snart lika tätt packade som säljarens sillar låg i hans tunnor. Varken de eller de konserver han hade uppradade på hyllorna intresserade någon av oss. Det blev mest färska bullar och wienerbröd och därtill någon läskedryck. Allt sådant blev strax inmundigat på stående fot ute på gårdsplanen. Då kom också jag åt att inhandla det enda jag här var intresserad av, nämligen karameller. Det blev 1 kg till ett pris av 34:90 (Omräknat i svenska pengar 19:30).

När vi var på väg ut och en rysk kvinna äntligen vågar sig in, förklarar handelsmannen: "Nu har jag till er sålt för lika mycket, som till den lokala

befolkningen i en hel vecka, välkommen åter, penningastarka svenskar!"

Från stranden såg vi Odensholm...

Roslep kapell

På hemvägen besökte vi Roslep kapellruin. Några lyckades hitta grifterna, där deras släktingar vilar. Bygdeskalden Mats Ekman hedrade vi med att vid den över honom resta dubbla minnesstenen sjunga den på densamma inristade sångversen ur ett av hans egna verk.

Hapsal

I Hapsal tog vi in på Hotell Laine. Här möttes vi av Mats Lindbäck. Hans dagösvenska blod är blandat med estniskt. Samtidigt har också hans namn förvanskats till Maido Limbak. Under detta år han mera känd samt bör nu tituleras museiintendent.

Maido Limbak har nödgats ligga till sängs för njurbesvär. Detta oaktag har han inte legat på latsidan. Tvärtom så har han forskat och funnit, att det på nuvarande Ehtegatan finns en husgrund äldre (!) än borgen i Hapsal och dess murar. I Gambyn har han delvis grävt fram en stor sten, "Fölstain", vilken uppvisar något, som kan tolkas som en runinskrift.

Enskilt eller i grupp gick vi ut på stan, estlandssvenskarnas huvudstad. Några av oss gjorde en rundvandring för att återse platser vi var bekanta med sedan tidigare, såsom järnvägsstationen eller slottsruinen.

Från perrongen - den längsta i Baltikum - avgår inte mer några persontåg. Likväl håller man nu på med att rusta upp stationsbyggnaden. Detta gäller också slottsruinen. Allt i den mån penningmedlen räcker till.

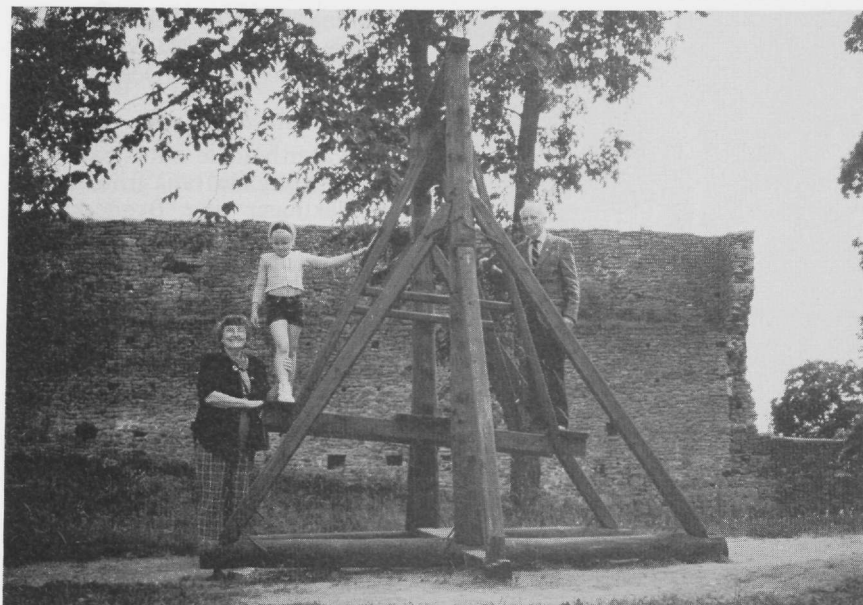
På vallen innanför murarna har man satt upp en ny gunga av den gamla typen. Sådana har jag aldrig skådat här i Sverige. Camilla Laving och jag skulle gunga på den, men vi fann omedelbart att den var låst. Ledsamt nog.

Då var det så mycket mera glädjande att se, att myndigheterna av i dag vid Stora torget har satt upp en ny vit minnessten med namnen på de män, som blev borta i Estlands frihetskrig 1918-1920. Den ursprungliga minnesstenen hade kommunistiska ester förstört, den tiden de hade makten.

Avskedsmiddag

Det var avtalat, att vi resenärer skulle aväta en gemensam avskedsmiddag på ett fint kafé på Karjagatan.

Medan vi väntade på de fina rätterna var och en hade valt efter egen smak, plågade (?) jag bordsgrannarna med trollknutar, tändsticksknep och myntproblem. Och så sjöng vi! Nu först kom Johannes Beckman från Ormsö till sin fulla rätt. I den något dundrande bussen hade han inte fått visa vad han kan prestera. Textorden "Vi går över daggstänkta berg" stämde visserligen inte in just då - men man får inte haka upp sig på petitesser!

Mery Klitter, Camilla Laving och Manfred Stenberg hade gärna satt fart på gungan i Ronja Rövardotters borg (Hapsals slottsruin).

Vid sådana här fina middagar hör det också till att tal måste hållas. Ingen i sällskapet skulle kunna göra det bättre än Ivar Boman. Jag är inte kapabel att återge alla de vackra ord han sade och långrandig blev han inte. Ett speciellt tack - vilket också alla vi andra instämde i - riktade han till busschauffören Leo Treiman.

Han slutade talet med en antydning om, att vi nästa år borde göra en ny resa på estnisk mark. "Kom med förslag!" Det behövde han inte säga två gånger. Jag hoppade genast upp och lade fram två förslag jag tänkt på alla de år, sedan jag lämnade fädernejorden, nämligen Odensholm och Narva. (Senare har jag också tänkt på Nargö och Stora Rågö.) Och då med lokala guider! På Odensholm någon, som vuxit upp där. Vid Narva någon som med bestämdhet kan peka ut det slagfält, där "Kalle Dussin" lärde ryssarna den läxan de ännu i denna dag inte förmått glömma.

Tacktalet hölls av huvudtalarens namne, nämligen nargöbon Ivar Rosen. (Ryktet vill göra gällande, att någon av hans anfäder ska ha hetat Rosenhielm!) En som tydligt också har ordet i sin makt.

Gyttjebad

Sista dagen var reserverad för att åka till Reval. I bussen när vi på morgonen åkte dit, grep guiden mikrofonen och frågade: "Var det någon av er, som passade på att avnjuta gyttjebadet? Det finns ju den möjligheten på hotellet vi bodde i." Ingen hade varit där. Men Anne-Marie Rosen, den näst yngsta i sällskapet, yppade att hon tagit ett örtbad. "Kom fram hit och berätta för oss andra hur det var!" Hon var inte nödbedd utan hörsammade uppmaningen och berättade i högtalarna: "Jo, jag var där igår. Jag kom in där, en sköterska tog emot mig. Jag fick lägga mig i ett kar med varmt vatten i." "Med en karl"? Var det någon nymor-

nad medpassagerare som undrade. "Kar! Utan I på slutet", sa jag - "Nå, så pytsade hon i något väldoftande ur en flaska. Det kändes riktigt skönt, måste jag säga. Jag låg en stund och blev sömnig. Då steg jag ur och gick upp på mitt rum och lade mig och somnade. Sov gott ungefär en timme och vaknade piggare än på länge. -Jag kan verkligen rekommendera sådana örtbad".

Någon ställde frågan: "Hur var det med gyttjebaden? Såna har man ju hört så mycket om." "För att få ta gyttjebad måste man först ha blivit undersökt av läkare. Det blev därför inte aktuellt för min del den här gången. Och en gyttjebadskur tar minst två veckor. Jag hade gärna velat fråga sköterskan/baderskan om mycket, men jag kan bara några få ord på estniska, och hon kunde ingen engelska."

Reval

Framme i Reval klev vi ur bussen utanför Domkyrkan, som vi sedan genast trädde in i. Liksom på så många andra håll i Baltikum pågår också här restaureringsarbeten.

Vi kunde därför inte komma ända fram till friherre Pontus De la Gardies sarkofag; det fick räcka med att vi såg den på cirka 20 meters avstånd.

Vad hade han hunnit uträtta, innan han 1585 drunknade i Narvafloden? Jo, han hade bl a varit överbefälhavare i Östersjöprovinsen.

Vi var också inne i den jämförelsevis betydligt praktfullare ryska Alexander-Nevskej-katedralen.

Tre (!) lokala, svensktalande kvinnliga guider var utkommenderade att leda oss till lämpliga utsiktsplatser, så vi skulle kunna skåda ut över staden. Tröttnar den besökande på en massa hustak och kyrktorn, så står här också annat till buds. Husväggarna intill är utvändigt fullbehängda med vackra tavlor, som konstnärerna gärna vill få sålda.

Kiek in de Kök

Det blev tal om att vi skulle gå till Kiek in de Kök, det gamla kanontornet, som nu är historiskt museum. Där finns bl a porträtt på bemärkta svenskar från tiden (1561-1710 [1721]).

Vi tågade så åstad och passerade först en valvgång, där en flicka i skolåldern stod för att sälja vykort. Jag tyckte synd om flickstackaren där hon stod och småhutrade i korsdraget.

Jag vände och gick tillbaka. Växlade först några ord i avsikt att uppmuntra henne. Men munväder fyller ingen mage. Säkert beredde det henne därför mera glädje, att hon fick en del kort sålda.

När jag sedan skulle ansluta mig till huvudgruppen hittade jag den inte. Efter att ha gått i skola i stan två år i början av 1940-talet, känner jag "Gamla stan", något så när och hade inga svårigheter att hitta till Kiek in de Kök.

Väl framme frågade jag damen, som säljer biljetterna om någon svensk grupp gått in där. "Ja, en grupp kikade in här. Huruvida de var svenskar, kunde jag inte avgöra. De vände omedelbart och gick ut. Tornets nederländska namn kan översättas med "en titt in i köket" - så det passade alldeles utmärkt, om de våra bara hade "kikat in" för att genast åter gå ut.

Var skulle jag nu återfinna dem? Tre hålltider var angivna: kl 13 i svenska kyrkan S:t Mikael; kl 16.30 i bussen bakom hotell Viru; kl 18 i hamnen. I övrigt fick alla gå vart de önskade.

Jag har i ett års tid varit på jakt efter en estnisk bok tryckt 1990. Därför tyckte jag, att jag nu borde passa på tillfället och skaffa mig den här i staden. Jag var inne i tre boklådor och ett antikvariat men fick på alla håll samma nedslående besked: "Vi har haft boken, men den är slutsåld för länge sedan".

Avsked

På utsatt tid infann jag mig bakom hotell Viru. Bussen gjorde en sväng österut genom staden. Tiden medgav inte att vi skulle ha besökt presidentpalatset i Kadriorg. Det besöket får anstå till en annan gång. Vi hann inte ens stanna upp vid minnesmärket Rusalka. Ännu mindre gå upp i TV-tornet. Bara "fräsa igenom" stadsdelen Lasnamägi, där de flesta hyresgästerna i de 10 våningar höga nybyggda husen - alla tämligen lika varandra - är ryska officersfamiljer.

På återfärden hann vi blott kasta en blick till vänster på Pirita klosterruin, där konserveringsarbeten pågår. Bussen stannade dock några minuter vid Sångarfältet med plats för hundratals tusen. Eftersom vi inte såg eller hörde någon sångkör, fick vi nöja oss med att knäppa kort på varandra. Så in i bussen och kortaste vägen till hamnen.

Det rådde ingen tvekan om, att alla tyckte att vi varit med på en välplanerad och skickligt genomförd resa, och att vi fått full valuta för de 2.700 svenska kronor den kostat per person. ☘

Kampen för ett svenskt (nordiskt) kulturcentrum i Tallinn

samt restaurering av den svenska S:t Mikael församlingens i Tallinn kyrkobyggnad, dess församlingsliv m m

Mitt i Tallinns gamla stadsdel finns den svenska kyrkan. Byggnaden med en golvyta på ca 3000 m² färdigbyggdes år 1532. Bakom kyrkan finns en inhägnad gård (ca 600 m²), som ej används, men kunde lämpa sig utmärkt för bilparkering för dem som har anknytning till kyrkan och/eller för dem, som i ett kommande skede behöver parkeringsplats i samband med eventuella tillbyggnader på marken mellan den svenska kyrkan och Nikolaikyrkan, som är närmaste grannbyggnad på den ena sidan av S:t Mikael kyrkan (ca 50 meter emellan). På denna mark, fri från byggnation, finns en rustik gammal stenbyggnad innehållande pastoratslokaler/bostäder, den svenska sexklassiga folkskolan, kontor och bibliotek tillhörande Svenska Odlingens Vänner m m, men denna byggnad ödelades helt av rysk terrorbombning i mars 1944. Marken mellan Nikolaikyrkan och den svenska kyrkan ägs av EELK (Estlands Evangeliska Lutherska kyrka) och dess Konsistorium med ärkebiskop Jaan Kiivit som dess president. Eftersom den svenska församlingen haft tillgång till en del av marken mellan sin och Nikolaikyrkan, har den svenska församlingen förtursrätt att bebygga denna mark. Denna förtursrätt upphör med största säkerhet att gälla inom ett år såvida inte intressenter, godtagbara för den svenska församlingen och EELK omgående kan hittas. En godtagbar intressent måste uppvisa ett byggprojekt, som inte är "kommersiellt" dvs verksamheten i byggnaden får inte vara affärsdrivande samt måste säkra garantier lämnas för befintlighet av likvida medel för projekterad byggnation. (Byggekostnaden är fn ca SEK 5500/m². Samnordiska ambassadörmöten har förekommit i Tallinn för att utvärdera möjligheterna till större intresse för nybyggnationer samt fullständig renovering av den svenska kyrkan. Kulturminister Margot Wallström har uppvaktsats, Arbetsgruppen för Europafrågor vid Svenska Kyrkans Centralstyrelse tillsatte en expertgrupp som den 21-22 september 1993 undersökte kyrkan i

Tallinn, ett PM upprättades och utsändes till 26 mottagare bl a Lutherhjälpen, SKUT (Svenska kyrkan i utlandet), Civil-, Kultur-, Utbildnings- och Utrikesdepartementen (samtliga i Stockholm), SIDA, Riksföreningen Sverigekontakt, Svenska Institutet, Utvecklingsfonden, Svenska Arbetsgivareföreningen. Ca SEK 10 milj beräknades en totalrenovering av kyrkobyggnaden kosta. Tyvärr har summan inte kunnat uppbibras.

Stiftelsebildning

Den svenska Tallinn-församlingen har ingen möjlighet att ensam klara av ens driftskostnaderna, som under den kalla årsperioden kan uppgå till ca SEK 8000/mån. Tack vare gåvor insamlade av Stiftelsen S:t Mikael i Tallinn Kyrkofond med säte i Stockholm, har gåvogivarnas (både svenska och utländska) bidrag till nämnda fond möjliggjort kyrkans existens. Den förut nämnda expertgruppen föreslog bl a att som modell för den svenska kyrkan kunde framstå de tyska Goethe-institutet, att bygga upp ett Östersjöcentrum eller annan typ av kulturcentrum med möjligheter t ex till konferensverksamhet. En stiftelse kunde bildas t ex med uppgift att restaurera kyrkan och sedan ansvara för byggnadens drift. Församlingen kunde i egenkap av ägare till fastigheten teckna ett långsiktigt arrendekontrakt med stiftelsen. Fler förslag finns.

Några gåvogivare

Konung Carl XVI Gustaf beslutade den 14 november 1995 att ur Konung Gustaf VI Adolfs Fond För Svensk Kultur som bidrag till restaurering av S:t Mikael kyrkan i Tallinn tilldela SEK 75.000. Den 17 januari 1996 beslöt den Svenska Kyrkans Kyrkofond att skänka SEK 300.000 till installation av dränage i kyrkans bottenplan. Gåvogivarna är många och starkt stöd och hjälp har vi fått från vår vänförsamling i Vårby Gärd med samma namn som den i Tallinn och den Svenska Församlingen i Hangö, Finland samt SKUT i Uppsala, som försett oss med präster på SKUT:s bekostnad samt inte att förglömma SOV

(Svenska Odlingens Vänner) i Stockholm och Stockholms stift med biskop Henrik Svennungson i spetsen.

Nuet och framtiden

I och med att dräneringen kring kyrkan har kunnat iordningsställas är det första stora steget taget till en total renovering. Steg nummer två är utbyte av 33 fönster i kyrkaobyggnaden till en kostnad av SEK 240.000. Vår fond i Stockholm gav klartecken därtill den 18 oktober!

Den 7 oktober kom kyrkoherde Mårten Andersson, Eckerö, Åland samt styrelsen för S:t Mikael församling i Tallinn, överens om att Andersson fr o m nästa år blir dess tillsynspräst och håller ca sex gudstjänster utöver de som SKUT sänder präster till dvs gudstjänsterna ökar i antal med ca 50%. Behovet av fler gudstjänster är stort ty församlingslivet är aktivt och medlemsantalet ökar. Mårten Andersson blir den förste svensktalande tillsynsprästen i den svenska församlingen sedan förkrigstiden. (Gudstjänsterna hålls på svenska med mycket få undantag t ex i juletid då det är svårt att uppbibras svensktalande präster p g a familjeskäl). Kyrkan är öppen för allmänheten vardagar mellan kl 10-18. Bl a besöks den av svenskar och finlandssvenskar, som i kyrkans foajé har tillgång till svenska tidningar. Eftersom kyrksalen har en enastående akustik tränar och konserterar många körer i denna. Församlingen har i sina led internationellt kända operasångare och instrumentalister varav en del nyligen uppträtt i Sverige och Finland med stor framgång. Eftersom det svenska språket hos många unga ester är populärare än engelska, (Gustav Adolfs-gymnasiet i Tallinn t ex brukar ha tre sökande till varje plats i dess svensk-språkundervisning där ca 100 elever lär sig språket), medför detta, att ungdom som vill uppleva en gemenskap där svenska talas söker sig till den svenska kyrkan i Tallinn. Bland församlingens önskemål är bl a att få möjlighet till egen biblioteksverksamhet med utlåning av böcker skrivna på svenska.

I kyrkobyggnaden finns utrymmen för att bygga lägenheter (två finns) och dessa kunde t ex nyttjas av Sveriges Ambassad. Ett klart behov föreligger, att den svenska kyrkan i Tallinn skall bestå och utvecklas till vad den var innan den ryska ockupationen av Estland dvs ett sorts kulturcentrum gärna med pastorat och en svensk skola. Estland var en del av Sverige i 149 år. Detta jämte det rådande stora "svensk-intresset", som ständigt ökar i Tallinn och även andra delar av Estland, borde kanske förplikta att man från Sverige möjliggör en total upprustning av det gamla, unika svenska kulturminnet - svenska kyrkan i Tallinn.

Ivar Boman

Kyrkorådets ordförande

Svenska S:t Mikael församling i Tallinn

Rüütli 9, EE0001 Tallinn, Estland

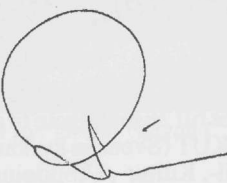
(Tel/fax +372-2-441 938)

FOTO JAN ANDERSSON

Mandoms- provet

*En kortnovell ur Estlandskuriren av
Rein Westerbusch-Norberg*

Rein Westerbusch-Norberg kom till Sverige 1944 som flykting och är numer bosatt i Söderköping. Rein är verksam som författare, krönikör och föreläsare.

Med revade segel kom den finska skutan in bakom Havsgrundet.

Från köket såg Oscar hur den svängde upp mot vinden när ankarbotten och om bara kättingen höll skulle allt gå bra. Trots att han bara var elva år visste Oscar mycket om båtar. Allt han hörde sjömännen tala om lade han på minnet. Han följde ofta med fiskarna ut när det fanns behov av ett par extra händer. I bästa fall kunde han få något av fångsten med hem. Tre gånger hade han följt med sin far i kustbevakningens båt till Hapsal. Sista gången hade han stått till rors hela vägen själv. Nu var hans far försvunnen. Han hade blivit tokig och flyttat till ett annat fruntimmer i Reval.

När skeppsbåten sattes i sjön skyndade Oscar ner mot stranden. När en främmande båt låg för ankar fanns det alltid en möjlighet att något ärende behövde uträttas. Det kunde löna sig. Sjöfolk var inte som bönder. Hade de haft en lyckad seglats kunde de vara generösa med både mat och pengar.

Det var tre man ombord. Han som satt till rors var utan tvekan skutans skeppare. Han hade helskägg och en stickad tröja med hög krage och på huvudet en mössa med skärm.

—Hör du pojk! skrek han när båten landade. Kan du ordna skjuts till Hospitalet i Hapsal? Vi har en sjuk man ombord.

I fören satt en tunnhårig man med stor mustasch. Han satt hopkrupen och

var blek i hyn och ansiktet var spänt av återhållen smärta.

—Finns det någon som har häst och vagn i närheten?

Mannen i skärmössan spände blicken i Oscar.

Oscar tänkte snabbt.

—Andors-Johan. Han brukar åka till marknaden på onsdagar.

Oscar satte iväg så fort han kunde upp mot vägen och hittade Johan på gårdsplanen. Hästen var spänd framför kärran som var lastad med rovor och potatis.

Med andan i halsen berättade Oscar om den finske sjömannen som behövde komma under läkarvård.

—Om han inte är värre därän än att han kan ligga på säckarna så finns det plats.

—Du var mig en rask pojk!

Skutskepparen log mot Oscar när häst och vagn skramlade iväg med den sjuke sjömannen.

—Det var ett problem ur världen, sa han och strök sig över skägget. Du kanske kan hjälpa mig att lösa ett till. Han där, sa han och pekade efter vagnen, är den ende som hittar vägen till Hapsal. Både jag och matrosen gör resan för första gången. Vet du någon som kan lotsa oss till Hapsal?

Det var svårare. Det fanns inte så många män i byn. När kriget hade kommit närmare hade de flesta blivit inkalade till armén.

—Det är passagen mellan Ormsö och Nuckö som bekymrar mig. Jag vet inte var djuprännan ligger.

Oscar sken upp.

—Den vägen är inte svår. Precis när man rundat Tallnäs håller man kurs på Ramsholms udde. Det finns ett par stenar förstas som man måste hålla utkik efter. Men om man vet var de ligger ser man dem tydligt ... är det bra sikt ser man sedan stängen på Hästholmen ... annars håller man på ...

—Jaså du hittar pojk! Då kan du bli vår lots!

Skepparen granskade Oscar utan en tillstymmelse till de där små ryckningarna i mungipan som lätt kunde förvandlas till ett hånfullt flin.

—Du får betalt. Ett rejält mål mat när vi kommer fram och skjuts hem.

—... skjuts hem, tänkte Oscar. Om han tänker på en sån sak måste han ju tro att jag klarar av det.

—Ta på dig lite mer kläder och kom hit sedan. Jag vill segla så fort som möjligt, medan vinden är förlig. Ska jag följa med hem och tala med dina föräldrar?

—Det är bara morhemma och henne kan jag tala med själv.

—Hälsa från skeppare Sjölund från Mariehamn om hon undrar vem du ska segla med.

Hjärtat bultade i bröstet på Oscar när han sprang den korta vägen hem genom skogen. Äntligen skulle han få visa att han dög något till!

Hans mor satt vid bordet och lagade ett par byxor när Oscar störtade in. Snabbt berättade han om den finske sjömannen som nu var på väg till hospitalet.

—Han var den ende som seglat till Hapsal förut och nu vill skeppare Sjölund, det är han på skutan, att jag skall följa med som lots, jag har ju seglat flera gånger med far ...

Hans mor lade ner sitt handarbete och såg ut genom fönstret.

—I det här vädret!

—Det har mojnät! Det blåser inte alls så mycket nu, sa Oscar ivrigt.

Mor Lisa klappade sig tankfullt med handen på låret och granskade sin son.

—Det blir kallt på sjön, du får ta på dig mer.

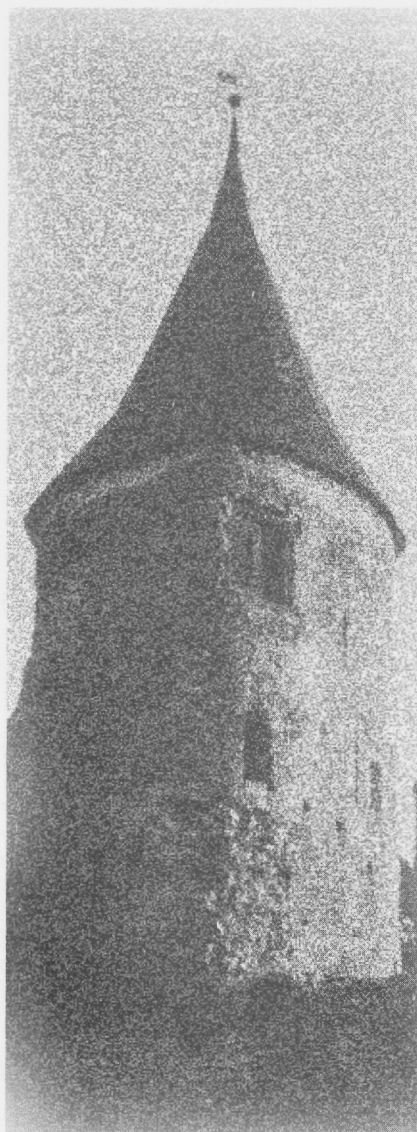
Oscar tog ett djupt andetag av lättnad.

—Jag kan ta fars rock, sa han och nickade mot klädhängaren innanför dörren.

—Den är ju varm men än så länge tror jag nog att den är lite för stor.

—Jag kan kavla upp ärmarna!

Innan hans mor hann säga något mer hade Oscar lyft ner uniformsrocken.

Han tog den i famnen och öppnade dörren.

—Det är bråttom. De vill segla med en gång.

Skutan kom loss från sin ankarplats och sköt fart mot Hamnarudden. Vid Harboviken gjorde de ett slag och styrde ut mot havet för att komma rätt på udden vid Tällnäs. Det kylde på och Oscar krängde på sig rocken. Ärmarna var långa och han drog och kavlade tills händerna stack fram.

—Det är en rejäl rock du har, sa Sjölund. Guldknappar är det också. Men det ska ju en riktig lots ha.

När de närmade sig passagen mellan Nuckö och Ormsö vände sig Sjölund mot Oscar.

—Nu är det din tur.

Det var så annorlunda att befinna sig på ett stort segelfartyg istället för kustbevakningens låga motorbåt. Det var som havet hade förändrat sig.

Hur var det nu han hade styrt? Oscar kände paniken komma krypande

Stenarna? Var fanns de? Han for med ögonen över vattnet och andades i korta stötar.

En kaskad av vatten föröver på bordsidan visade grunt vatten.

—Där! skrek Oscar. Där är stenarna! Vi ska styra mer åt det hållet!

Oscar slog ut med armen.

Skeppare Sjölund skrattade högt när han lade om rodet.

Oscar såg sig förvirrat omkring. Vad var det som var fel?

Sjölund pekade på Oscars högra arm där uniformsrocken hade glidit ner över handen och hängde i rät vinkel mot däck.

Generat kavlade Oscar upp ärmerna.

Efter ytterligare en kursändring kunde de styra rakt söderut tills de hade Biskopsborgen i Hapsal tvärs om bord.

—Nu kan vi gå rakt in mot hamnen, sa Oscar.

—Ni kan beslå seglen och göra klart ombord. Jag har lite att ordna med iland. Vi ses om en timma.

En timma senare satt de tillsammans inne i värmen på hamnkrogen.

Sjölund var glad och uppsluppen och med en yvig armrörelse vinkade han åt sig servitrisen.

—Mat och brännvin till tre man!

Servitrisen såg lite frågande ut.

—Jo det är rätt! Mat och brännvin till tre man! Han här, Sjölund pekade på Oscar, han har lotsat oss från Rickul till Hapsal och har också gjort sig förtjänt av en sup!

När maten kommit på bordet och brännvinet blivit upphåll tog Sjölund spetsglaset och höjde det.

—Skål för lotsen!

Försiktigt tog Oscar glaset i handen och drog in ett djupt andetag genom näsborrarna.

—Drick långsamt, det är starka grejor, sa Sjölund och tömde sitt glas i botten.

Oscar tog en klunk och svalde. Spriten brände till som eld i strupen och han kvävde en hostning. Tårarna steg i ögonen men han knep ihop ansiktet och höll andan. När magen pulserade av värme andades han ut och ställde långsamt ner glaset på bordet. Han lutade sig tillbaka i stolen och såg sig triumferande omkring i lokalen.

Det var så här det smakade att bli man.

Hallå Rein Westerbush-Norberg, vem är du?

- Jag är född mitt under brinnande bombanfall i Tallinn den 20 mars 1943 — det har möjligen bidragit till min inställning att livet är förgängligt. Mamma, släkten, kommer från Paj i Rickul. Vi kom till Dalarö där jag växte upp. Mamma gifte sig Norberg, men jag är ingen Norberg, mer och mer använder jag familjenamnet Westerbush.

- I många år jobbade jag som sjöman, det var ett yrke som fanns i släkten. Jag var 16 år när jag första gången mönsttrade på tillsammans med min morbror Oskar. Jag har provat på mycket: assisterande sjömanspräst, chaufför, byggnadsarbetare, fabriksarbetare, lärare, skolkurator, författare, målare, föreläsare ... Jag utbildade mig till socionom och skulle frälsa Stockholms knarkare, men till slut gillade inte ens hunden alla dem som jag släpade hem.

- Så jag flyttade till Söderköping och byggde en båt och tillsammans med min hustru gav jag mig ut på långresa till Västindien. Om den seglingen hand-

lar min bok Atlantsegel, en reseberättelse som närmast har dagboksform.

- Sen kom ungdomsboken Flyktbåten, den i stort sett sanna historien om vår flykt från Rickul. Det är bara storebror Rix som är påhittad. Därefter skrev jag ännu en ungdomsbok, Krutapan, där miljön är 1600-tal, och uppföljaren Söndagsön, som utspelar sig i Karibien. Jag levde för övrigt åtta veckor med karibindianerna.

- Sen har jag medarbetat i antologin Seglare och hundvakter och har skrivit ett par barnböcker och en del noveller. Nu är jag bl a krönikör i Estlandskuriren och har tillsammans med redaktören Fredrik Åberg dragit igång den svensk-estniska rockfestivalen i Hapsal. Den genomfördes för andra gången i somras och det har varit mycket uppskattat att vi lyckats få över så många svenska musiker. Det är en kostsam idéell verksamhet, men väldigt roligt.

- Och så leder jag skrivarkurser och

målar. Jag har bl a gjort en tavla som ska hängas på Jaktklubben i Hapsal.

- Till estniska språket har jag ett traumatiskt förhållande. Jag kan inte prata estniska. Det har kanske att göra med att jag kände mig som utbölning under uppväxtåren? (- Men estlandssvenska - vad ska jag säga? Det var en fantastisk känsla att få lämna första exemplaret av Flyktbåten till en av dem som var med ombord, Alexander Tegelberg, en sann "kri-gare" ... - En annan kämpe är Alfred Adelman, den siste mohikanen, som han kallar sig, och som jag också skrivit om. Mötet med honom har betytt mycket. I Estland räknar jag honom som en släkting och själsfrände, om jag får kalla honom så.

- Nu är jag sugen på att göra något om skogsbröderna, låta någon av dem som var med under kriget berätta, säger Rein Westerbush-Norberg, seglare, mångsysslare, konstnär, författare.

Tiia Derblom-Anderson

Delade meningar?

Av Elmar Nyman

Är det riktigt att säga att estlandssvenskarna flyttade "hem till Sverige" under andra världskriget? Att döma av några inlägg i Kustbon under de senaste åren tycks det bland estlandssvenskarna råda delade meningar härom. Men måste "hem till Sverige" tolkas så bokstaveligt? Med hänsyn till den utomordentligt svåra politiska situationen som rådde i Estland vid ingången av 40-talet är det naturligt att estlandssvenskarna blickade västerut. Genom århundradena hade de bibehållit visionen av Sverige som det andliga hemlandet.

I korrespondensen under denna tid mellan estlandssvenska förtroendemän eller enskilda och svenska myndigheter och enskilda personer i Sverige, används så gott som genomgående uttrycket "hem till Sverige", Moder Svea måste ta hem sina vilna barn. Den estlandssvenska befolkningen sägs bära på en fruktansvärd hemlängtan och önskar inget hellre än att få återvända till sina fäders land. Tiden är nu att alla nationer skall flytta hem står det i ett brev från Ormsö hösten 1940. "Sverige är väl vårt moderland och vi väntar bara när uppbrottstimmen skall slå". Exemplet kan mångfaldigas.

Hur reagerar man i Sverige inför detta något överraskande estlandssvenska språkbruk? Märkligt nog var reaktionerna enbart positiva. Även i officiella skrivelser läser vi här är det frågan om våra egna. Estlands svenskar är återvändande landsmän etc. Pressen tar upp rågöbornas hemfärd såväl i ledare som reportage. Även om uttrycket hem till Sverige är relevant står det klart att estlandssvenskarna i gemen inte lämnade sitt gamla hem och sin hembygd utan vända. I decennier efter ankomsten till Sverige kunde de gamla ställa frågan: Nåh, ha dor sja herst noa hajmfråm? Och om något föreföll galet: "Tolemod gjorst e no änt tär hajm". Men fanns det något alternativ till Sverige färden den tiden det begav sig? Många av våra landsmän hade ju redan förlorat sina hem i Estland (öborna, de utbombade i Reval).

För de mobiliserade var valet inte svårt: hellre än att dö vid fronten eller att vid en rysk seger skickas till de sibiriska fånglägren trotsade man Östersjöns vågor. Och många estlandssvenskar hade

redan anhöriga på plats i Sverige - utvandringen under åren före kriget hade ju varit extremt stor. En annan fråga, som förts fram i Kustbon och som har visst samband med den som nyss togs upp, gäller estlandssvenskarnas eventuella benägenhet att återvända till det befriade Estland. Finns det bland dem en hemlängtan riktad österut? Någon opinionsundersökning har mig veterligen inte gjorts. Men man kan ju alltid försöka gissa sig till hur en sådan skulle ha utfallit. Av den grupp som kom över till Sverige i vuxen ålder för mer än ett halvt sekel sedan finns ett fåtal kvar i livet. De skulle aldrig klara en återflyttning även om viljan fanns. De som nu är mellan 55 och 65 år var barn vid överflyttningen. Det är knappast sannolikt att personer ur dessa årgångar skulle - kanske med enstaka undantag - ge sig ut i det ovissa. Estlandssvenskar i åldrarna upp till 55 år är födda i Sverige, har oftast en rikssvensk förälder, saknar känslomässiga bindningar till Estland, kan inte estniska och har fö i många fall sällan eller aldrig deltagit i estlandssvenska aktiviteter i Sverige. Hur skulle dessa fö vid en överflyttning till en förödd f d svenskbygd klara brödfödan och finna boplat? Sannolikt kommer ett "återvändande" även i fortsättningen att begränsas till att omfatta några sommarveckor.

I senaste numret av Kustbon (96:4) tar Manfred Stenberg under rubriken "Språkförtryck i Estland" upp en del frågor som kräver kort kommentar.

När det gäller den sk ortnamnsnationalismen under 1930-talet är det inte svårt att hålla med Stenberg: förbudet mot att använda gamla ortsnamn och gårdsnamn får anses ha varit ett missgrepp från regimen Eenpalu. Lagen gillades dessbättre inte heller av insiktsfulla ester. Det är lätt komiskt att i Kustbon från dessa år läsa att "Ruhnu" under fyra veckor varit utan postförbindelse, att "idrottsrörelsen i Passlepa under det gångna året marscherat framåt", att Kustbons läsare sällan hör något från "svenskön Naissaar". Nedslående var också många åtgärder på skolans område vid samma tid. Framförallt var landets språkliga minoriteter missnöjda med den bestämmelse som tvingade barn med estnisk far men med

mor tillhörande annan språkgrupp att gå i estnisk folkskola. Samtidigt får vi inte glömma att den estniska minoritetslagstiftningen under det första decenniet av landets självständighetsperiod i allt väsentligt varit föredömlig. Hur var förhållandet mellan vanliga ester och estlandssvenskar? Rådde det animositet mellan de båda språkgrupperna? Lokalt kunde det väl förekomma men inte generellt. Vi vet ju att äktenskap mellan svenskar och ester inte var ovanliga i våra bygder. I allmänhet tycks dessa parförhållande ha varit lika lyckade eller misslyckade som de hel-svenska. I de flesta fall lärde sig den estniska hustrun den lokala svenska dialekten och barnen gick i svensk skola - om en sådan fanns på orten. Hur många estlandssvenskar har inte haft estniska skolkamrater och rentav suttit i samma skolbänk som en estnisktalande, utan att det uppstod friktioner som hade att göra med nationaliteten. Vad beträffar det estniska språket behöver man inte vara språkexpert eller sångpedagog för att finna det artikulerat, klangfullt och nyansrikt. Det är dessutom åtminstone sedan 1920-talet ett mycket modernt språk. Att beskylla korkisborna för bristande "estlandssvenskhet" är oberättigad kritik. I Korkis by liksom i hela Kors socken har befolkningen verkligen fått kämpa för sin svenskhet. Ännu på 1880-talet kunde korkisborna knappt någon estniska alls, 30 år senare var svenskan i utdöende. Men vad var att vänta när det inte fanns svensk skola eller hölls konfirmandundervisning och gudstjänster på svenska. Endast de äldre korkisborna lyckades bibehålla sin gamla korkis-svenska. Först 1909 när Svenska Odlingens Vänner som ett av sina första projekt öppnade en liten svensk privatskola i Korkis, kunde "fars och farfars språk" väckas till liv. För de gamla var denna händelse till utomordentligt stor glädje. Men ett hårt och långsiktigt arbete väntade inför återerövningen av det språk som varit generationer korkisborns modersmål. Lärarnas och andras ansträngningar bar frukt. Efter ca ett årtionde behärskade de flesta korkisborna åter högsvenska i tal och skrift, men de förblev tvåspråkiga. Några familjer i byn var ester och deras barn besökte givetvis estnisk skola. Om gamla korkisbor i Sverige när de träffar vänner hemifrån använder estniska som samtalsspråk kan detta knappast tas som bevis på bristande svenskhet. Det är för dem lika naturligt att tala det språk med sina vänner hemifrån som de gjorde i Korkis - precis som många av oss andra talar estniska med estniska vänner även om de numera talar utmärkt svenska.

Det kan vara värt att tänka på att det talande språket inte alltid anger nationalitet (ej att förväxla med medborgarskap!). Ar inte det fåtal svenskbör som alltjämt bor kvar i Ukraina svenskar, även om de till följd av ogynnsamma omständigheter endast kan uttrycka sig på ukrainska eller ryska?

Utgivandet av svenskbykörens skiva och kassett

Strax före julen 1996 kom en ny CD och kassett ut. Detta är väl något att uppmärksamma. Det är förstas fråga om Svenskbykören på Gotland som spelat in ett omfattande sångmaterial under hösten 1996. (Se även separat fristående recension på sid 21.) Skivans och kassetten ringa pris (100:- resp. 80:-) bör om inte annat locka till sig estlandssvenskarnas intresse. SOV kommer att ha både skiva och kassett till försäljning på Roslagsgatan.

Letandet efter försvunna svenskbybor

1896 till 1912 flyttade sammanlagt 16 svenskbyfamiljer på jakt efter odlingsbar mark ut till Sibirien. Det kan ha rört sig om så många som kanske 200 personer, grovt räknat. De flesta familjer finns det lyckligtvis uppgifter om, t ex när och vart de flyttade. Endast i några enstaka fall har någon hört något av dessa "sibirienfarare". Familjen Mutas på Gotland hörde på 80-talet av en släkting, Ella (f Mutas) gift Walther i Omsk. En Karl Andreasson Utas återvände 1938 till Gammalsvenskby som änkling med två söner, omedveten om att de flesta svenskbybor flyttat till Sverige. Karl kom sedan till Sverige 1945. Karls brorson Emil Pettersson Utas har på 90-talet kommit till Sverige och hade då en syster kvar i Sibirien. I övrigt har det varit tyst.

Vad gör man nu om man i vår datoriserade värld vill efterlysa en hel grupp med människor? Ja, ett svar skulle kunna vara att man använder sig av Internet. Börja med att leta upp följande hemsida: <http://www.qrz.com/gene/reg/ESE/russia.html#rec> - det är hemsidan för "Germans from Russia". Där får man bl a tips om hur man kan ansluta sig till en elektronisk diskussionsgrupp på följande e-post-adress: ger-rus@listserv.nodak.edu

Svenskbysidans redaktör gjorde så och slängde sedan ut frågan i luften om någon hade hört talas om ett antal svenskbynamn i tyska bosättningar i Omsk- och Semipalatinskområdena.

Svaret lät inte vänta på sig. John D. Movius på den amerikanska föreningen för personer med rötterna i Östeuropa, FEEFHS, svarade omedelbart. (Tag förresten en titt på FEEFHS kartrum på Internet: <http://www.feefhs.org/~feefhs/maps>) John D. Movius erbjöd sig att via olika kontakter aktivt söka rätt på dessa

svenskar och eventuella ättlingar till dem. Han har bl.a. via email kontakt med Katolska kyrkans representanter i Sibirien. Längs med den Transsibiriska järnvägen finns det små katolska centra. Tex. finns det i Omsk en grupp om fem nunnor som arbetar för den polsk- eller tyskättade katolska befolkningen där. Fader Swidenicki och syster Paula Bickel har kontaktats om hjälp i detta ärende. De har kontakt med andra centra i städerna Chelyabinsk och Novosibirsk. Hittills har Movius fått bekräftat att det borde ha funnits svenskar i den tyska bosättningen Warenburg, på ryska kallad Privalnoye, i Omsk-området. Vi har en spännande upplösning att vänta här!

Konstaterandet av återfunna svenskbybor

Efter en kontakt via email med tyskbyn Alt-Danzig i Ukrainas byansvarige i USA, Curt Renz, har ett intressant öde uppdagats. År 1787 dök det i Gammalsvenskby upp ca 300 kolonister från Danzig i Preussen. Några kom att stanna, som familjerna Herman, Maskewitz, Schilling och Sergis t ex, men de allra flesta drog norrut år 1794 för att förena sig med de danzigbor som grundat kolonin Alt-Danzig. Nu visar det sig att det även fanns en svensk familj bland dem som flyttade. Mickel Hindriksson var född i Röicks by på Dagö år 1761. År 1784 gifte han sig med Walba Tönnisdotter (f 1765 i Koidma by). Walba Tönnisdotter är lite speciellt intressant därför att hon var faster till Greis Matsson HINAS (f 1779). Speciellt medlemmar av denna släkt kan ju här lägga märke till upptäckten av en okänd släktingen. Mickel och Walba fick tre barn som alla föddes i Gammalsvenskby. En dotter dog spä, men sönerna Andreas Mickelsson (f 16/8 1786) och Johan Mickelsson (f 18/3 1789) överlevde. Familjen går att följa i Gammalsvenskby fram till början av 1790-talet, men sedan är de spårlost försvunna. Nu visar det sig att Andreas Michelsohn och Johann Michelsohn dyker upp i folkräkningen i Alt-Danzig år 1816. Ättlingarna till dessa tog familjenamnet MICHAELSOHN och släkten fortlever än idag. Arbetet med att spåra dessa fortsätter.

Minnesord

Johannes Pettersson Knutas har fått sluta sina dagar. Johannes var född i Gam-

malsvenskby 1912 och kom 1929 med sina föräldrar till Sverige. Johannes föräldrar tillhörde den lilla grupp som återvände till Ukraina i den allra första omgången julen 1929/nyåret 1930. Johannes utbildade sig till traktorförare och fick ett välavlönat jobb i det lokala svenska kollektivet. 30-talets angiverier och utrensningar skonade inte familjen. Johannes far Petter försvann spårlost och även Johannes själv fängslades. Tur och egen handlingskraft räddade Johannes liv vid detta tillfälle som så ofta också senare. Johannes gifte sig med Kristina Norberg och blev "hemvärnschef" både under de röda och under tyskarna. Som hemvärnschef ledde Johannes bl.a. marschen till Tyskland 1943 när hela byn tvångsmässigt evakuerades undan Röda armén. Från uppsamlingsläger i Baden och Hamburg lyckades Johannes med sin familj att ta sig till Sverige hösten 1945. Ett hårt arbete med att starta på nytt i livet utan några tillgångar vidtog här. Detta arbete lyckades väl och familjen slog sig ned i Upplands-Väsby. Efter en kontakt med Lars Åhlander kom Johannes att bli ett av kronvittnena inför tillkomsten av boken om Gammalsvenskby som gavs ut år 1993. Utan Johannes uppgifter om livet i Gammalsvenskby under 30- och 40-talet hade boken blivit åtskilligt tunnare. Nu är Johannes borta och saknaden är stor för alla, men mest för Kristina och barnen. Du visste hela tiden att vår Gud hade en utmätt tid för dig Johannes - frid över ditt minne.

Jörgen Hedman

Svenskbysidans redaktör har följande epostadress: samin@dataphone.se, för den som vill höra av sig elektroniskt.

Presstopp!

Hemsidan för "Swedes lost in Siberia" är:

<http://www.dcn.davis.ca.us/go/feefhs/se/lostsib.html>

Du som har tillgång till Internet kan koppla upp dig till denna 4-sidiga hemsida och hitta namn och data på dem som flyttade till Sibirien. Håll till godo!

Information från Ormsö

Det har blivit tradition att Ormsö Hembygdsförening skänker en mindre summa pengar varje jul till Ormsös gamla. I år anordnade kommunen en trevlig fest strax före jul. Malle Hokkonen (skolans musiklärare) organiserade festen som hölls i skolans gymnastiksal. De gamla bjöds på kaffe och en musikalisk soaré i vilken Tallinns Tekniska Högskolas kammarkör och skol- och dagisbarnen på Ormsö medverkade. Var och en fick med sig hem en julklapp av kommunen och penninggåvan från OHF. Hela tillställningen blev lyckad och mycket uppskattad. Alla hälsar till Sverige och Ormsö Hembygdsförening med ett stort tack för att de blivit hågkomna till jul i år igen.

Länsstyrelsen har hand om isvägen till Ormsö. Under föregående vinter var isvägen öppen under 73 dagar och kostade vägförvaltningen 224 000 kronor. Vägförvaltningens chef, Ryd Kamarik (dotter till Selma och Oskar Friberg i Norrby) säger att statistik över antalet bilar som åkte isvägen till Ormsö påbörjades i mars och under en månad före-

togs 1.445 bilresor till en avgift av EEK 50. I år har det ännu inte kunnat öppnas något isväg. Hittills har färjan tagit sig fram mellan Sviby och Rohuküla.

Just nu pågår det förberedelsearbete för att starta en affär i Hullo, som ska sälja byggnadsmaterial. Detta har varit ett stort önskemål från dem som håller på med husbygge eller reparationer. Har det fattats något har man varit tvungen att åka ända till Hapsal för att anskaffa det man behöver. Vi hoppas den kommer igång till våren.

Nu har kommunfullmäktiges förvaltningskommittéer utsetts: I budget och ekonomi ingår: Marianne Kägu, Oivo Urv, Mati Jämes, Teet Vainola och Ellen Järv. I undervisning, kultur och social ingår: Aasa Levoskin, Annika Ajango, Kristi Einlo, Malle Hokkonen och Mati Palm. I förvaltning, rättsäkerhet, reform och byggnad ingår: Oivo Urv, Melis Mägi, Valvi Sarapuu, Eidi Leht, Teet Vainola och Rein Ajango.

Föreståndare för Folkets Hus är Malle Hokkonen, för biblioteket är Annika Ajango, för sjukstugan Kadri Luga och rektor för skolan och daghemmet är Mati Palm.

Kommunen har beslutat att köpa in bageriet för EEK 70 000.

Den närmaste tiden kommer full-

mäktige att ha följande frågor på dagordningen:

Förlänga Rälby brygga med betong/stenkistor.

Inreda övernattningsbäddar på övervåningen av Lindgrens hus. Idag restaureras undervåningen till skolmatsal.

Hullo skola fyller 60 år i år. En organisationskommitté skall bildas och man vill samarbeta med gamla ormsöbor i Sverige. För mera information kontakta Hembygdsföreningen.

Torsdagen den 16 januari brann Kampesgården i Kärrslätt ner till grunden. Av boningshuset finns i stort sett endast tre skorstensmurar kvar. Huset stod tomt under vintern och ingen kom till skada. Den nuvarande ägaren, Kalev Raudkats, befann sig av en tillfällighet på Ormsö för att se till huset. Han var dock i Hullo när branden startade, berättar Harald Mickelin. "Vi hade fullmäktigesammanträde och plötsligt kom brandlarmet och alla störtade iväg. På Ormsö finns två brandbilar. Den ena går när den behagar. Den här dagen gick den nästan ända fram. Den andra har en vattentank som inte rymmer mer än för 10 minuter. Sprutmunstycket har ingen spridare så den hjälpen var heller inte så stor," berättar Harald vidare.

Margareta Hammerman

EVP-kronor som gåva till stiftelsen Aibolands museum.

Den som vill skänka sina värdepapper - som han/hon har fått som kompensation för jord, hus eller annan egendom i Estland - till stiftelsen Aibolands museum i Hapsal kan gå till väga på följande två sätt:

Den ena möjligheten är att uppdra åt en förtroendeman i Estland eller Sverige som med stöd av fullmakt får befo-

het att för uppdragsgivarens räkning överföra värdepapperen till stiftelsens Aibolands museums EVP-konto. Fullmakten skall legaliseras av beskickning/legation. I Sverige av Estlands ambasad. Den andra möjligheten är att givaren själv går till den bank, i Estland, där han/hon har sitt värdepapperskonto och överför värdepapperen till stiftelsen Aibolands museums EVP-konto. Stiftelsen Aibolands museum har sitt EVP-konto i Estlands Föreningsbank i Hapsal. Kontonumret är 69010472.

Uppgiftslämnare är Anne Ainjärv, vid museet i Hapsal.

Resor med minibuss

För resor, transporter i Estland med särskild inriktning på svenskbygderna men även till övriga orter enligt önskemål.

Max 8 personer.

Vid behov även organisering av inkvartering.

Svenskspråkig betjäning.

För upplysning och beställning (säkrast kvällstid):

Tel: 009+372+2 745602

(sommartid även

009+372+4 797202)

Sven Kuinberg

Vaikne 25 A,

EE 3053 Keila Estland

Viss upplysning lämnas även på

tel: 08-643 15 76

Välkomna till ett intressant och lärorikt årsmöte med Sviby byalag!

Vår ålderman och hedersmedlem Hugo Mickelin fortsätter sin intressanta skildring av 20- och 30-talets Sviby.

Den prominente kommunalfullmäktigeordföranden Harald Mickelin kommer med aktuell information från Ormsö.

Vi möts med sång och musik till självkostnadspris 120:- på Easti Maja, Wallingatan 32 den 5 april kl 12.30.

Anmälan till Ordförande Algot Slät på 08-711 88 42, vice ordförande Birger Appelblom 08-560 301 11 eller kassör Olle Nyholm 08-97 46 55 före 25 mars!

STYRELSEN

KASSETTANMÄLAN

Otaliga är de gånger jag beklagat, att vi den tid vi var kvar i Estland inte hade tillgång till våra dagars enkla bandinspelningsapparatur. Tänk vilka fina sånger vi skulle ha kunnat spela in för att än i dag njuta av! I första hand tänker jag nu på när sångare från Ormsö var på besök i böhuset i Rikull. Musikinstrumenten de beledsagades sin sång med var alltid gitarr och cittra, ibland dessutom fiol. Vi rikullbor för sedan och återgäldade besöken. I början av 1940-talet hade vi utökat vår instrumentuppsättning med banjo och dragspel. Den flerstämmiga psalmsången, som Sven Danell med rätta har berömt i sin så läsvärda bok *Guldstrand*, har också den förtonat för alltid...

Nu äntligen har det blivit möjligt att lyssna till snarlik och t o m ännu vackrare sång ur ursprungligen estlandsvenska strupar. Det är våra stamfränder dagösvenskarnas ättlingar svenskbyborna på Gotland vi kan lyssna till på en kassett eller CD-skiva med 14-stämmigt sjungna sånger. De flesta tillhör den kategorin andliga sånger (såsom *Ett barn i dag är oss givet*), resten fosterländska och två med ryskt ursprung. Mindre musikaliska riks-

svenskar skulle till en början frestas att anmärka på att sångarna sjunger "släpigt". Men just i det tempot sjöng vi där hemma. Måste så ske för att varenda en skulle (ska) hinna ta munnen full och njuta av alla de vackra ord sången är uppbyggd av. Jag skulle gärna betala en femma till för den texten.

För den ringa penningen, 80 kr för kassetten eller 100 kr för CD-skivan, porto inräknat, kan du bli ägare till denna musikaliska klenod. Sedan kan du avnjuta verklig sång i 48 minuter. Önskemål: Sångerna kunde vara åtföljda av textutskrift. För även om kören sjunger mycket tydligt, hade jag ändå gärna velat ha texterna för ögonen för att med säkerhet kunna sjunga med hela tiden. Kassetten pryds med ett fotografi på kören, vars damer är skrudade i nationaldräkter, några i kopior av sådana dagösvenskorna på sin tid kunde stoltsera med. På foldern finns också några läsvärda utdrag ur gammalsvenskbybornas historia. Finns det då inga skönhetsfläckar? Jo, en. På ett ställe står att läsa: Rökis kyrka. Skall vara: Rökis kyrka.

Nu väntar jag bara på att kören ska sjunga in nästa kassett. Då får vi kanske höra "Du hemmets jord", "Modersmålets

sång" och "Slumrande toner" också? Då bör också mansrösterna i större utsträckning få komma till sin fulla rätt. Själv har jag redan köpt ett helt dussin kassetter. Beställning görs hos Karl-Olof Hinas, Gute Bäl, 620 30 Slite. Telefon 0498-330 01

Manfred Stenberg

Slopod Tax-free gynnar Tallinn-trad

EU:s beslut att all tax-free ska slopas på resor mellan EU-stater sommaren 1999 kan komma att gynna färjetrafiken på Estland. Det skrev *Dagens Nyheter* i december. Silja Lines informationschef avslöjade att rederiet har planer på att omdisponera Helsingforstrafiken via Tallinn. Det skulle betyda fler färjeförbindelser att välja på. För Silja Line är det stora pengar som står på spel. Mer än 45 procent av omsättningen kommer från Tax-free-produkter, som förtärs ombord eller bärs i land. *Dagens Nyheter* rapporterade också att det pågår en stark lobbyverksamhet för att ändra beslutet om att ta bort Tax-free-försäljningen eller skjuta upp beslutet. Om ändringen senareläggs, hinner inte Estland dra nytta av den ökade färjetrafiken, eftersom landet vinner inträde i EU dessförinnan.

Mattias Reinholdson

Familjefest på Lustikulla 30 november 1996

För tredje året i rad arrangerade SOV och SONG en julfest för hela familjen. SONG:s ordförande Monica Ahlström har hållit i de flesta detaljerna såsom att ta in offerter och boka restaurang Lustikulla samt att tillsammans med övriga medlemmar i SONG:s styrelse göra ett program. Annons infördes i *Kustbon*, SONG-häftet och *Rickul/Nuckö* hembygdsförenings medlemsblad.

Utöver julbordet, som tillsammans med lokalhyran är det man betalar för bjöds gästerna på lite underhållning. I år fick vi se ett ganska litet luciatåg, men ett desto fulltaligare danslag i vackra dräkter. Bertil Adolfsson stod även i år

för musiken till dansen kring granen. Ett nytt musikslag var Henrik Koinberg på dragspel. I övrigt var det meningen att folk skulle få umgås och prata med varandra vid borden. Lite improviserad underhållning fick vi när Ylva Adolfsson, vars morfar kommer från Odensholm och Ina Hamberg, vars

farföräldrar kommer från Ormsö tog mikrofonen och sjöng några sånger.

Årets överraskning var "en hemlig gäst" i form av författaren och kåsören Rein Westerbush-Norberg. (Se intervju på sid 17). För de andäktigt lyssnande barnen läste han en av sina egna böcker om kaninen Hugo Hårding. De vuxna fick lyssna till samma kåseri, som återges på sid 16 i denna tidning.

Festens höjdpunkt var kanske ändå Julbocken. För barnen fanns dessutom möjlighet att rita eller se på video.

Agneta Klitter

Kassari danslag är samma sak som om SONG skulle ha haft ett danslag istället för en kör d v s danslaget består av dansare från flera generationer ester födda i Sverige. De aktiva är ett 20-tal personer - den yngsta bara 8 och den äldsta 50 år. De vackra dräkterna är från Dagö eller andra trakter i Estland där medlemmarna har sina rötter. Kassari dansar traditionella estniska folkdanser som de lärt sig av sina föräldrar. I starten fick de ibland instruktion av rörelsepedagogen Ernst Idla.

RICKUL/NUCKÖ
HEMBYGDSFÖRENING

Genom sitt stora medlemsantal och medlemmarnas villighet att ge bidrag till insamlingsverksamheten, har föreningen under det gångna året kunnat öka sitt stöd till Nuckö kommun. Senast skedde det genom att en begagnad Mercedesbuss med plats för 18 personer köptes in och skänktes till kommunen som skolbuss. Ansvarig för inköp och transport var Bertil Nyman.

Behovet av stöd till Rickul/Nuckö-områdets bofasta befolkning är fortfarande stort. Det är också viktigt att vi för en dialog med kommunens ledning och på det personliga planet med invånarna, så att en demokratisk utveckling säkras.

I år kommer föreningen att medverka i midsommarfirandet i Nuckö kommun. Det är ett bra tillfälle att mötas och att diskutera framtiden. Under midsommarfirandet invigs också den nya klockstapeln i Sutlep. "Låt oss bygga upp Rosleps kapell så att det åter igen kan bli ett rum för samling och gudstjänster under alla årstider!" det föreslår Gurli Schönberg Fyhr i ett upprop i Medlemsbladet. Styrelsen ställer sig bakom uppropet, och bidrag kan sättas in på föreningens postgiro. Skriv "Rosleps kapell" på inbetalningskortet. Som medlem i Rickul/Nuckö Hembygdsförening hjälper du till att ge din och dina förfäders gamla hembygd en bra framtid. Samtidigt hjälper du till att dokumentera och bevara den estlands-svenska kulturen. Den 31 december 1996 var vi 611 medlemmar. Vi har plats för fler! För 150 kr blir du medlem eller stödmedlem och får bl a föreningens medlemsblad och övrig information. Du får också rabatt när du bokar en stuga i Rosta. Om du är yngre än 26 år är medlemsavgiften bara 50 kr. Vårt postgironummer är 55 68 81 - 1.

Den 15 mars kl 1300 håller föreningen sitt årsmöte på Piperska muren, Schelegatan 14, Stockholm. Närmaste T-banestation Rådhuset. Välkommen!

Per-Erik Fyhr

Informationskommittén

Midsommarfirande i Estland 1997

Styrelsen i Rickul/Nuckö Hembygdsförening har beslutat att föreningen skall delta i estniska midsommarfirandet den 23-24/6 i Bergsby och gudstjänst i Roslep kapell samt invigning av klockstapeln vid Sutlep kyrkogård. Under tecknade har fått uppdraget att planera programmet tillsammans med folk i Estland. Redan fastställda (förhoppningsvis) tider är, på midsommarafton måndagen 23/6 kl. 11.00 gudstjänst och invigning av klockstapeln vid Sutlep kyrkogård. Prosten Levi Reinaru, ansvarig Harry Seffers. På midsommardagen tisdagen 24/6 kl 11.00 hålles friluftsgudstjänst i Roslep kapell ruin. Diakon Arvo Orav.

Obs! Planeringen kommer inte att vara lika omfattande från oss som 1994.

Lennart Strömkvist, Bertil Nyman

P.S. Söndagen den 8/6 kl 14.00 hålls kyrkogårdsdagens friluftsgudstjänst vid Nuckö kyrka. Diakon Arvo Orav.

Söndagen 22/6 kl 14.00 hålls Guld-konfirmation 50-årsminne i Nuckö kyrka. Prosten Levi Reinaru. DS

Harry Seffers

Övernattning i Rickul/Nuckö

Övernattning kan ske 22-28 juni i Valge Maja i Bergsby. Anmälan snarast och senast 30 april till Agnes Callenmark på tel 08-720 75 01. Eller postas under adress Bergsunds strand 15 VII, 117 38 Stockholm.

Arne Tennisberg i Bergsby kan erbjuda logi. Bokas direkt på tel 009372-47 455 97 (Hapsal) eller 009372-47 972 90 Bergsby.

Man kan bo i Birkas. Ring Laine Belovas på tel 009372-47 93 122.

Man kan även bo på herrgården "Hove". Boka hos Ethel Eriksson 08-540 608 08.

Ytterligare information kommer i nästa nummer av Rickul/Nuckö hembygdsförenings medlemsblad, som planeras utkomma i maj.

Agnes Callenmark

Klockstapel vid Sutleps kyrkogård

Det är nu mer än 25 år sedan Sutleps kapell flyttades till friluftsmuseet i Rocca al Mare utanför Reval. Allt sedan dess har det inte förekommit någon klockringning vid Sutleps kyrkogård i samband med begravningar, gudstjänster eller andra högtidligheter. Tack vare generösa gåvor från Nucköbor, boende i Sverige och Hällby Pastorat i Eskilstuna, lyckades vi under förra året uppföra en fristående klockstapel som visserligen står utanför kyrkogårdsmuren men enär kyrkogården skall utökas är det ändå en lämplig placering. Den uppförda klockstapeln, har som förebild, klockstapeln vid Rosleps kapell. Den är byggd av Elmar Elts i Keila i Estland. Klockan är gjuten av AB M&E. Ohlssons Klockgjuteri i Ystad i Sverige. Gjutare är Sven-Erik Kempe. Klockan är av brons, bestående av 80 % koppar och 20 % tenn. Klockan väger ca 54 kg. Höjden tillsammans med kronan är 40 cm, diametern är 41 cm och klangen är H². Klockan är monterad till en galvaniserad axel för upphängning i stapeln. Inskriptionen i klockan är:

Till guds ära och de hädangångnas minne. Nucköborna i Sverige skänkte klockan 1996.

Måndagen den 23 juni klockan 11.00, lokal tid och Estlands midsom-

marafton, invigs klockstapeln, med klockringning, minnesgudstjänst och musik och med deltagare såväl från Estland som från Sverige. Minnesgudstjänsten kommer att ledas av kyrkoherde Leevi Reinaru, Nuckö Heliga Katarina församling.

Ceremonien kommer även att utlysas i länsstidningen "Lääne Elu" i Estland samt i Rickul/Nuckö hembygdsförenings medlemsblad utgåva 97/1 och 97/2.

Richard Gineman

Tack!

Vi vill passa på att tacka alla som redan betalat sin medlemsavgift till SOV för 1997. Det är det finaste beviset vi har på att vi gör ett meningsfullt arbete. Föreningen behöver det stödet för att kunna fortleva.

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER
Styrelsen

Ingvald Dyrberg 75 år

Den 25 mars fyller Ingvald Dyrberg från Roslep och Häggvik 75 år. Vi är många som är denne duktige ingenjör, uppfinnare och hängivne hembygdsforskare tack skyldiga. Inom det estlands-svenska området har Ingvald gjort stora insatser. Han har varit representant för sin bygd i SOV:s bygderåd och där varit en flitig och uppslagsrik ledamot. Många av oss har under årens lopp kunnat betrakta hans utsökta modeller av ett antal bonings- och uthus från hans hemby Roslep. Modellerna kompletteras av hans prydliga planritningar och beledsagande text. Åskådaren får en klar bild av hur det egentligen såg ut i en av estlands-svenskarnas största byar. Ingvalds färdighet som modellbyggare imponerar också genom byggandet av en storskalig modell av en rickulskuta. Hans färdighet i båtbyggeri, grundlagd redan i ungdomsåren i hembyn, har varit till ovärderlig hjälp i det komplicerade knåperiet. Den estlandssvenska sjöfarten har alltid legat inom Ingvalds intresseområden. Han har gjort en totalinventering av den estlandssvenska fraktflottans bestånd och samlat detaljerade uppgifter om varje skuta. I hans välordnade samlingar finns talrika foton och många unika dokument som belyser villkoren för utövarna av denna viktiga näringsgren i våra gamla bygder.

Många känner nog Ingvald Dyrberg som initiativtagare till och ordförande i den s k Rickulgruppen som stått för genomförandet av "Projekt Rosleps kapell". Ett litet minneskapell kom till, kapellruinen kunde genom olika förstärkningsarbeten räddas från att bli en hög grus, den svårt igenväxta kyrkogården fick en nödvändig omdaning, gravbeståndet kartlades - ett mödosamt och tidsödande pussel - en klockstapel med en i Sverige gjuten klocka restes. Därtill kommer två separata projekt, den vackert utformade minnesstenen för bygdeskalden "Åtsve Mats" (Mats Ekman) och minnestavlan över mobiliserade och deporterade rickulbor som förblivit saknade. I alla dessa delprojekt är Ingvald eldsjäl, den som driver på sina duktiga medarbetare, men också den som drar det tyngsta lasset vid verkställandet. Mycket mera skulle kunna sägas om denne mångsidige och flitige fosterbygdens forskare som helst arbetar i det tysta. Ingvalds otroliga flit och förmåga att genomföra arbetsuppgifter vittnar

om okuvlig envishet. Tack vare denna karaktärsegenskap har han också på ett beundransvärt sätt kunnat bemästra svifterna efter en svår sjukdom.

Varmaste välgångsönskningar! Ju-

bilaren tillönskas fortsatt arbetsglädje och framgång i det omfattande dokumentationsarbetet rörande vår folkstams kulturarv.

Elmar Nyman

FOTO: ESTNISKA DAGBLADETS ARKIV

Sven Hansson 65 år

Vi gratulerar Sven Hansson som i somras hade ansvaret för genomförandet av de världsomspännande kultur- och festspelen ESTO 96.

Enligt SOV-registret är Sven Erik Hansson född i Tallinn den 19 maj 1932 och med den "historiske" Juhan anlände han med föräldrarna till Sverige den 16 augusti 1944. Far Villem (10/7

1896-6/3 1977) var född i Pasklep på Nuckö och mor Marie Leontine var född Peterson (11/12 1899-27/12 1985). Båda var mycket engagerade i S:t Mikael's församling i Reval/Tallinn. Sven med scoutledarnamnet "Tillu" är ordförande i Sverigeesternas Förbund och major i Svenska Armén.

Hugo Mickelin

Till minne av Elmar Kärras

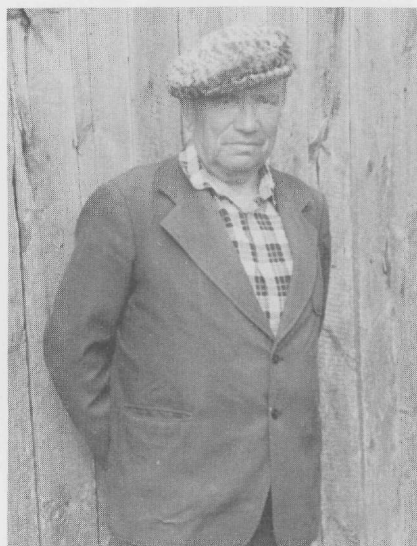
1924 - 10 januari 1997

De senaste månaderna har tårt hårt på den lilla skaran av estlandssvenskar som bor kvar i Estland och fortfarande talar sina fäders mål. Edvin Granberg i Klottorp, Raimond Schönberg, sedan länge bosatt i Viljandittrakten, Ervin-Johan Sedman och nu är också Elmar Kärras borta.

Elmar var född på Matsasgården inne i byn Klottorp, hans far var yngre son på gården och fick vid den estniska jordreformen efter 1920 en egen liten gård på herrgårdens tidigare marker i den så kallade Asoniksbien eller Nygårds. Denna kom att byggas upp under 1920-talets lopp, huvudsakligen av från Klottorp utflyttade familjer men också av en del ester från andra håll. Elmar Kärras familj (pappa Leo och mamma Olga, född Faltis, samt bröderna Fridolf och Ivar) byggde upp sin lilla gård Buggjars eller Matsas-Leosa (namnet Buggjars har sannolikt med ordet bygården att göra - själva gården ligger ute på herrgårdssåkrarna som i gammal tid lär ha varit byns gården innan herrgården byggdes och byns bönder fick flytta till den nuvarande byplatsen) omfattande sammanlagt ett tjugotal hektar mark varav bara 5 var åker. Man flyttade till Buggjars 1926 när Elmar var två år och där kom sedan familjen att bo kvar fram till våra dagar - Elmars far dog under senare delen av 1980-talet.

Elmar Kärras gick i svenska skolan i Klottorps herrgård, från den tiden kom han med särskild glädje ihåg den korta tid när Viktor Aman var lärare och idrotten med honom kom till skolan - man lärde sig skida och utöva olika andra sporter. Liksom de flesta andra estlandssvenskar började Elmar Kärras fundera på att ta sig över till Sverige under andra världskriget. Men som så många andra i inlandsbyn Klottorp hade han sämre kontakter med båtägare och sjöfarare än de som bodde på Nuckö-halvön eller i Rickull - till saken bidrog säkert också att Elmars föräldrar tillsammans med hans två yngre bröder, och i likhet med flera svenska familjer i Klottorp, beslutat sig för att stanna kvar i Estland. Man ville inte förlora det man under årtiondena byggt upp och ansåg att hade man klarat tsarväldet en gång skulle det väl reda sig även nu... Elmar beslöt sig i alla fall för att fly men det båtlag han deltog i upptäcktes av tyskarna innan man fått båten i sjön - sedan blev allt för sent och även Elmar blev kvar på gården.

Efter det att ryssarna drog in i svenskbygden sen i september 1944 dröjde det inte länge innan nya tvångsmobiliseringar genomfördes. Redan i oktober kallades Elmar under de röda fanorna

Elmar Kärras utanför rökbastun vid Buggjars 1993.

och sändes att strida mot tyskarna på Kurland. Där blev han sedan kvar till krigets slut utan några svårare men trots hårda strider. 1946 återvände han till hembyn och jordbruket. Byn var förändrad, även om många av svenskarna bodde kvar hade också ester från Ingermanland och Narvatrakten tagit sin tillflykt till de gårdar som tömtes.

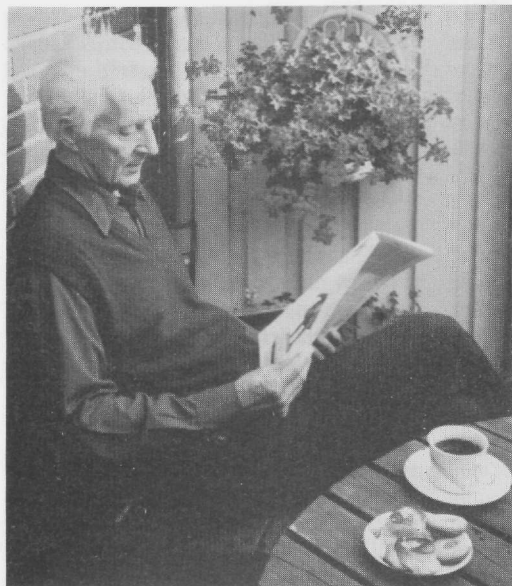
Snart började också buden om kollektivisering av gårdarna att komma - Klottorp och Asoniksbien blev kolchos våren 1949. Elmar har berättat att skillnaden inte var så stor till en början - även om man arbetade i brigader skedde arbetet huvudsakligen under gamla former och man använde de från bönderna nationaliserade djuren, redskapen och ladugårdarna. Huvudelen av produktionen fick man förstås sända österut. Varje kolchos var liten, Persokull och Asoniksbien bildade en kolchos, "Kalinin" medan Klottorps by bildade en annan, "Nya livet". Till en början var det också lokala personer som utsågs till kolchosfunktionärer, just i Sutlepelvede, där det var många kvar, förekommer flera estlandssvenskar i de tidiga kolchosprotokollen. Elmar Kärras förblev dock vanlig kolchosnik fram tills dess att de stora förändringarna började komma, kolchoserna slogs samman till större och större enheter, alltfler maskiner kom från Ryssland och jordbruket integrerades i det stora sovjetssystemet. Elmar Kärras utnämndes nu till "traktorist" och kom under resten av sin aktiva tid fram till pensioneringen att köra traktor åt kolchosen, först i Sutlepelvede och sedan åt den stora Lenin - (Nuckö) kolchosen. Han var mycket stolt över dessa arbetsuppgifter, traktorförarna var uppsatta män i jordbruket som behärskade teknikens landvinningar medan de vanliga kolchosarbetarna trälade på fälten eller i ladugårdarna. Traktorförarna hade

också bland de högsta lönerna. Elmar Kärras kunde först köpa sig en motorcykel med sidovagn, senare en bil och allra senast en terränggående Niva, som torde ha varit det mest lämpade fordonet för vintertidens vindpinade bygd.

Elmar gifte sig efter kriget med Meta Plaas från Persokull - Plaasgården är den gård som ligger allra närmast Asoniksbien i Klottorp - och de flyttade med Metas son Valdur till ett av de tomma husen i närheten av Buggjars - Skrädars-Rudis som ligger efter vägen mellan Klottorp och Persokull. Under senare år bodde man både i Skrädars-Rudisa och Skrädars-Kristofsa, vilka båda hus var sammanbyggda till ett. Man odlade en mindre lott, höll en ko och några får och livet gick sin gilla gång fram till pensioneringen vid 60 år. Även senare höll Elmar djur, ända fram till 1993 hade han får på markerna. Med åren försvann alltfler av svenskarna runt om - de yngre flyttade till staden för att slippa arbeta i kolchosen och de äldre dog undan. Elmars bägge bröder dog förhållandevis unga och eftersom han inte hade några egna barn var han efter sina föräldrars död den siste som bar namnet Kärras i bygden, namnet som lär ha uppkommit när Klottorps by flyttades på 1600-talet och den först utflyttade gården hamnade i en sankmark.

Elmar var en utåtriktad, gladlynt och humoristisk person som i yngre dagar sjöng i sångkör och som när det började bli möjligt att komma åt svenska böcker och, inte minst Kustbon, aktivt tog upp sitt modersmål igen - i Buggjars hade man talat svenska hela tiden men sedan Elmars föräldrar dog försvann den möjligheten. Några större kontakter med estlandssvenskar i Sverige hade inte Elmar, han planerade ett första endagsbesök i Stockholm på sensommaren 1996. Hade han fått leva hade det förmodligen kunnat bli fler sverigeresor när tanken väl väckts. Han var mycket intresserad av att berätta om livet under sovjettiden och om vad som blivit av de klottorpsbor som stannade i Estland och grämdes sig aldrig över sitt öde - att mot sin vilja ha blivit kvar i Estland. Han trodde inte att hans liv skulle blivit bättre i Sverige i alla fall. Elmar lade in ansökan om att få sina egendomar tillbaka och att återfå det nationaliserade Buggjars. Besked om att han fick tillbaka gården kom för bara något år sedan - han hade då sålt själva huset med omgivande tomt till en rikssvensk universitetslärare, som fått för sig att han ville ha en egen bas för sin forskning om estlandssvenskar i Estlands svenskbygder. Så sent som i somras slog Elmar med lie runt föräldragården - han ansåg att den svenske universitetsläraren inte behärskade estnisk lieföring - och var vid gott humör, under hösten slog dock hans tidigare opererade magcancer tillbaka och det fanns inte längre något för läkarna att göra.

Göran Hoppe

Anders Stenholm till minne

Anders Stenholms bortgång kom plötsligt och oväntat den 10 januari. Han var född 8 januari 1918 och blev således 79 år gammal. Han efterlämnar maktan Karin och sönerna Bo och Åke med familjer.

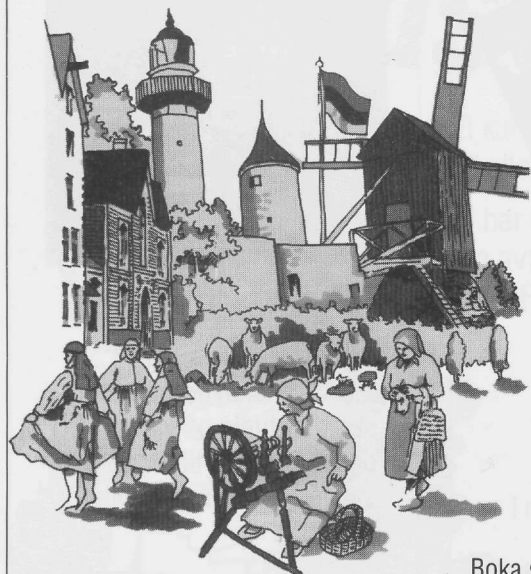
Efter genomgången folkskola på hemön Ormsö fortsatte Anders sin skolgång i Svenska gymnasiet i Hapsal. Han var den ende av alla som tog studenten vid vårt svenska läroverk som också hann avlägga en akademisk examen vid universitetet i Tartu/Dorpat innan upp-

brottet kom. Under de kaotiska åren under andra världskriget då de riks-svenska lärarna måste resa hem och de inhemska var mobiliserade eller deporterade, blev Anders liksom klasskamraten Edvin Lagman tvungna att avbryta sina universitetsstudier och överta undervisningen i de svenska klasserna i sin egen gamla skola - en uppoffring, men en av elever och skolledning mycket uppskattad insats. Efter flykten till Sverige sommaren 1943 kompletterade Anders sin examen från Dorpat vid

Stockholms högskola resp Lunds universitet och erhöll även här examen i naturvetenskapliga ämnen (fil.mag 1946). Efter provår i Södra Latin i Stockholm och några års tjänstgöring som vikarie vid olika skolor fick han 1952 ordinarie anställning i Gubbängens gymnasium. Han blev denna skola trogen ända till sin pensionering 1984. I vår kulturförening Svenska Odlingens Vänner var Anders Stenholm i många år styrelseledamot. Hans gedigna kunskaper och goda omdöme utgjorde en stor tillgång. Han har även redigerat Kustbon och skrivit värdefulla artiklar i tidskriften f a om sin hemö Ormsö. Även i andra sammanhang har Anders aktivt understött det estlandssvenska kulturarbetet. Anders Stenholm var mångsidigt begåvad. Han var en god teoretiker men också utrustad med ett helt unikt praktiskt handlag. Härtill kommer att han var en skicklig tecknare och hade musikalisk talang. I sitt nya hemland fick han rika tillfällen att använda alla sidorna av sin begåvning. Denna mångsidighet gjorde hans liv rikt och harmoniskt. Anders var en oerhört pliktrogen och kunnig lärare, mycket uppskattad av såväl skolledning, kolleger som flera generationer elever. Han var vänsäll. Med gamla skolkamrater och andra ungdomsvänner upprätthöll han goda kontakter genom decennierna. En samvaro med Anders var alltid givande. Han efterlämnar ett mycket ljus minne.

Elmar Nyman

Sagostaden Hapsal sommaren 1997.

Sagostaden
Hapsal är
huvudmålet
för dessa
två resor
med utflykter
till Ösel, Dagö
och Ormsö

Buss för 30 personer

(Varje resa kräver minimum 15 pers.)

Grundpris resa buss o båt

B2 hytt T/R + 4 landnätter

halvpension ca 3.750:-

Båtfrukost ingår.

Smörgåsbord, middag tillägg 150:-

Tillägg utflykt ca 300:- per ö, min 10 pers.

Boka snarast hos

Älvsjö Resebyrå

Tel 08-647 79 00

Övrig information:

Hasse C Utflyktsservice

Hans Callergård 08-647 12 48

1:a resans program i korthet.

- 1/7 Ávresa Stockholm med buss och M/S Regina Baltica
- 2/7 Ankomst Tallinn - guidning - lunch - ankomst Hapsal
- 3-5/7 Medeltida Hapsaldagar. Gammalmusikfestival.
- 4-5/7 Utflykt till Ösel med övernattning och guidning.
- 6/7 Hemfärdsdag. Gemensam lunch på Rootsi Turu Kohvik.
- 7/7 Ankomst Stockholm.

2:a resans program i korthet.

- 25/7 Ávresa Stockholm med buss och M/S Regina Baltica.
- 26/7 Ankomst Tallinn - guidning - Lunch - ankomst Hapsal
- 26-28/7 Sommarmusikfestival
- 28/7 Till Dagö - guidning - övernattning.
- 29/7 Till Ormsö via Rohuküla Ormsödagen S:t Olofsdagen - guidning - övernattning.
- 30/7 Hemfärdsdag. Gemensam lunch Rootsi Turu Kohvik
- 31/7 Ankomst Stockholm

BOKANMÄLAN

Valentins Silamikelis:
Baltutlämningen.

400 sid. Bokf. Contra. Capris: 295 kr.
(Finns i SOV:s bokskåp till utlåning.)

Detta är en bok som alla med rötter i, eller känsla för, Baltikum bör läsa. Det handlar här konkret om en lettisk mans öde: Valentins Silamikelis var en av de 148 balter som med tvång fördes iväg till ångaren Beloostrov och därmed utlämnades till Sovjetunionen den 25 januari 1946. Händelserna kring detta drama har tidigare behandlats i flera böcker, men aldrig tidigare "inifrån" - av en som var med. Curt Ekholm publicerade 1984 sin doktorsavhandling under titeln "Balt- och tyskutlämningen 1945-46" (Studia Historia Upsaliensia 136-137). Ekholm var som ung svensk officer en av de tjänstgörande vakterna vid de internerade balternas läger vid Ränneslätt i Eksjötrakten. Ekholm hade ett annat perspektiv när han bl.a. benade ut det politiska spelet som föregick den svenska regeringens beslut om att till slut tillmötesgå Sovjetunionens krav på att utlämna dem som anlänt till Sverige i tysk uniform. Valentins Silamikelis

var en av dem som drabbades. Silamikelis förde dagbok under sin civila tid i Riga fram till år 1944, under striderna i Kurlandsfickan 1944-45, under vistelsen som flykting i Sverige 1945-46, under tiden som återförd till Lettland 1946-51, under tiden som lägerfånge i Vorkuta 1951-55 och perioden som fri i Lettland därefter. Först efter Lettlands frigörelse år 1991 var det möjligt att i total frihet sammanställa materialet till en bok! Silamikelis har haft tur. Först och främst genom att han överhuvudtaget har överlevt allt detta, men även i smått genom att hans arbetsmaterial har bevarats på olika platser. Hans dagböcker från kriget och Sverige, fotografierna m.m. gav han till en obekant svensk polis under själva utlämningen 1946. Denne obekante skickade materialet vidare till en lett i Stockholm som sände allt vidare till Silamikelis släktingar i USA. Vid ett besök i USA 1990 återfick Valentins Silamikelis allt detta och därmed kunde han påbörja sitt stora arbete med att skriftligt rekonstruera sitt liv.

I förordet till sin bok skriver Silamikelis några rader som utgör en programförklaring och en orsak till att han känt sig tvungen att skriva: "Vi ödeskamrater lovade varandra att de som överlevde skulle berätta om det som varit. Tre gånger lovade vi. *Första gången* var det vi som var kvar av pansarvärnsplutonen i Laumanis bataljon, *lettiska* legionen, 19:e divisionen,

efter julslaget i Kurland. *Andra gången* var det vi *baltiska* soldater som 'räddat' oss till Sverige, under den tredje veckans hungerstrejk på Örebro sjukhus, före utlämningen till fienden. *Tredje gången* var det vi *mångnationella* långtidsfångar, Stalintidens slavar, i OLP nr 9 vid 8:e gruvan i Vorkuta. Jag håller mitt löfte."

Silamikelis bok är en gripande skildring av det fruktansvärda som skett. Skildringen av krigshändelserna i Kurland är oerhört noggrant och detaljrikt återgivna. Det grymma var att letter ställdes mot letter. Letter stred i tysk uniform, frivilligt eller som tvångsvärvade. Alla i Lettland visste vad som skulle ske om Sovjetunionen återtog landet. I Röda armén, på motsatt sida, stred två årskullar unga män som tagits ut till värnpliktstjänstgöring under den första sovjetiska ockupationen. Bröder ställdes mot varandra som brickor i ett spel där de baltiska staternas invånarnas - oavsett om de var letter, litauer eller ester - öde avgjordes av stormakterna Tyskland och Sovjetunionen. Själva hade de ingen möjlighet att påverka detta. Att allt de önskade var fred och frihet brydde sig ingen om. De baltiska soldaternas hemliga slagord löd: "Först ska vi klå de röda och sedan klår vi de blågråa" - så blev det dock aldrig. Hoppet om en brittisk-amerikansk intervention i krigets slutskede, vilken skulle återge de baltiska staterna deras suveränitet, grusades grymt av segrar-

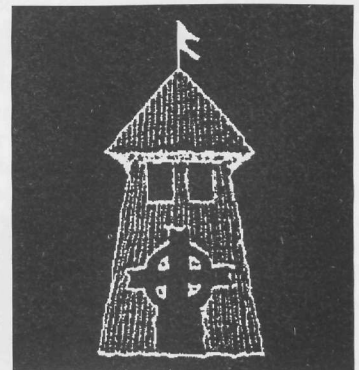
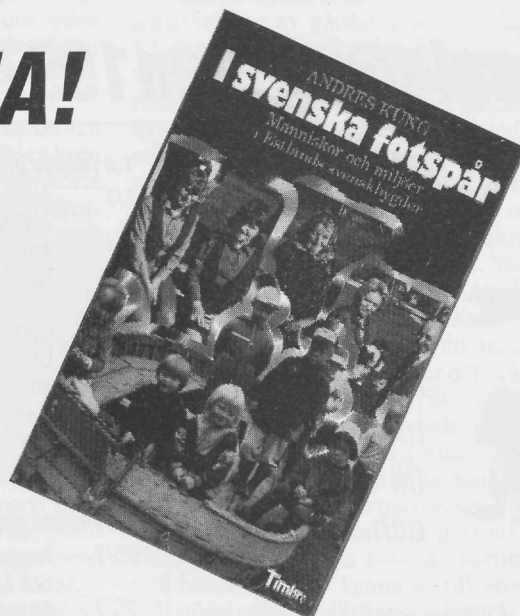
BOKREA!

I svenska fotspår Människor och miljöer i Estlands svenskbygder.

Författaren Andres Küng, som under lång tid rapporterat från Baltikum i debatt-, rese- och reportageböcker skrev 1990 boken "I svenska fotspår". Det blev en stor succé och boken såldes nästan slut. SOV har nu blivit erbjudna att sälja restupplagan och vi kan därför erbjuda våra medlemmar att köpa boken för endast 50 kronor plus porto och emballage. Ring Ulla-Stina på 08-612 75 99 och beställ. Kan du komma till Roslagsgatan och "köpa över disk" är du förstås välkommen. Obs - kvällsöppet 17-20 på torsdagar. *Välkommen!*

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

"Svenskbykören sjunger..."

...ur Svenskbybornas sångskatt" är titeln på vår nya CD där vi ättlingar till Dagösvenskarna sjunger enligt tradition.

Pris CD 100:- eller kassettband 80:- inkl porto.

Ring Föreningen
Svenskbyborna
direkt på tel 0498-33001
eller faxa till 0498-331 33.

makternas interna uppgörelse. Churchill och Roosevelt gav Stalin återigen fria händer när det gällde Baltikum.

Det är nu för första gången möjligt att följa de utlämnade balternas öde i detalj. Av de 148 utlämnade avrättades fyra omedelbart och ytterligare två dömdes till döden men fick sina straff omvandlade till livstids straffarbete (17 år). Silamikelis skriver om de övriga: "Mellan åren 1947 och 1954 arresterades och straffades minst 50 av de utlämnade. Vanligen hittade de på någon annan anledning utöver den tyska armén och den antisovjetiska verksamheten i Sverige. Nästan alla officerare straffades, hälften av instruktörerna och 10-15 av de unga soldaterna. Större delen av dem befriades under åren 1956-57 med anledning av Chrustjovs och Adenauers amnesti. Amnestin den 15 september 1955 gällde inte enbart tyskar, miljoner sovjetiska soldater som tidigare varit tyska krigsfångar och många andra politiska fångar befriades också.

Vi som utlämnats från Sverige, med få undantag, fick bara arbeta med kroppsarbete. Vi blev observerade och förföljda. Vi blev tredje klassens medborgare."

I juni 1994 fick Valentins Silamikelis vara med om att som en av 40 veteraner bli inbjuden till Sverige, för att från svensk sida motta en officiell ursäkt. Må en skammens rodnad färga kinderna hos P.O. Enquist som av "medlöperi", eller ska vi kanske hellre hop-

pas att det var av en naiv godtrogenhet, trodde att det var verkligheten han fick sig serverad av de sovjetiska myndigheterna när han besökte Lettland på 60-talet för att söka ett faktaunderlag till sin dokumentärroman "Legionärerna". Sanningen har en tendens att flyta upp till ytan för eller senare, till skam för alla "enquistare" som ger en medvetet eller omedvetet falsk bild av historien. Detta är någonting att lägga på minnet!

Jörgen Hedman

David Kirby:

Östersjöländernas historia 1772-1993.

519 sid. Atlantis förlag. Capris: 350 kr.

1994 utkom den första delen av David Kirbys Östersjöhistorik. Den brittiske historieprofessorn från London lyckades på ett alldeles lysande sätt, att i denna bok ge en tematiskt överskådlig skildring av maktpolitiken och kulturutvecklingen runt Östersjön under perioden 1492-1772.

Nu utkommer alltså fortsättningen i del två. Kirby utgick i den första delen inte från utvecklingen i varje enskilt land för sig, utan såg Östersjön som en enhet. Nu skildrar han de politiska, ekonomiska och militära händelser som dominerat perioden fram till vår egen tid. Det påstås att världen krymper i takt med att mänsklighetens rörelseyta ökar.

Detta är nog absolut sant, men för studierna av en speciell tid och ett speciellt område kan detta också medföra särskilda konsekvenser. Senmedeltidens, renässansens och upplysningsperiodens Östersjöområde och den historiska utvecklingen här gick att betrakta som en någorlunda isolerad företeelse under dessa epoker, men knappast längre efter det. Rysslands uppgång och Tysklands enande innebar inträdet av stormakter som var definitiva sådana, d v s de var långt mer än lokalt engagerade i händelserna vid det lilla innanhavet i norr. Dessa stormakters världsenagemang spränger nu ramarna för studiet av den lokala östersjöhistoriken. Östersjöperspektivet blir helt enkelt för snävt. Kanske är det också så att nationalstaternas effektiva skydd av de egna gränserna gör det svårt att tala om ett gemensamt öde och ett övergripande historiskt sammanhang. Kirbys uppgift har alltså inte varit lätt. Nu är detta absolut inte någon dålig bok. Kirby har en mycket god iakttagelseförmåga och han har en förmåga att väcka intresset hos sin läsare. Kirbys ambition att söka annorlunda infallsvinklar gör denna bok till en verklig läsvärd sådan. Den första delen var alldeles ypperlig, men det gör ju inte denna andra del dålig för det! Tillsammans utgör Kirbys Östersjöhistorik den bästa översikten som skrivits och det gör att verken blir närmast ovärderliga för den intresserade.

Jörgen Hedman

Reslust????

Vi kan bota din reslust genom att boka resor med båt, flyg, bil eller bara boka hotell.

Vi har mer än 30 års erfarenhet av resande till Baltikum och bra avtal med Estline, Silja Line (via Helsingfors till Tallinn), SAS, Finnair och de baltiska flygbolagen.

Vi har varit med och utvecklat möjligheterna att turista i svenskbygderna sedan slutet av 80-talet och vi var med från början när t ex Roosta semesterby projekterades.

P.S. Med oss kan du inte bara åka österut. Hos oss kan du köpa biljetter till jordens alla hörn.

NORDISK
RESESERVICE

Din reseservice i framtiden!

Ring 08-462 00 43 eller besök vår butik på söder. Adressen är Högbergsgatan 22-24. Öppettider Mån-Fre 9-17 · Fax 08-694 87 04.

Kvälls- öppet!

Från 1 mars utökar vi vår medlemservice och håller expeditionen kvällsöppet på prov torsdagar 17-20.

Som tidigare är expeditionen bemannad helgfria måndagar-torsdagar 9-14.

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Roslagsg 57. Tel 08-612 75 99.

FOTO: HÄRMA MEISNER

Passa på!

Vi säljer nu alla exemplar av Kustbon och SONG-häftet som är äldre än 1990 för endast 5 kronor styck. Tala med Ulla-Stina. Obs kvällsöppet torsdagar 17-20.

KUSTBON/SOV/SONG
i samarbete.

Byst över Anton Üksti avtäckd och invigd.

Skoldirektör Anton Ükstis byst invigdes den 12 augusti 1996 i Wiedemanni gymnasiet i Hapsal. Bland många talare fanns Hugo Mickelin, student 1932, som gav glimtar från sin gymnasietid i Läänemaa Ühisgümnasium och representerade samtidigt Svenska gymnasiet i Hapsal, som startade under direktör Ükstis ledning hösten 1931, genom att läsa upp Elmar Nymans, student 1937, tal. Elmar Nyman själv var förhindrad att närvara.

Hugo Mickelin

Min livskamrat
vår älskade pappa
och morfar

**Algot "Agge"
Laning**

* 20/6 1930

† 17/10 1996

har hastigt lämnat
oss i utsäglig
sorg och saknad.

MAJ-BRITT
Helena och Janne
Daniel, Emma
Anne-Marie och Janne
Syskon
Syskonbarn
Svårföräldrar
Många vänner

Vi kan ej fatta
ej heller förstå
Varför du så hastigt
ifrån oss fick gå
I minnet du lever
du finns alltid kvar
I minnet vi ser dig
precis som du var

Estlandssvenskarnas traditionella hembygdsdag

firas i år lördagen den 30 augusti kl 14 på Berzeliiterrassen.

UR PROGRAMMET:

Ambassadör Lars Grundberg berättar om sin tid som ambassadör i Estland och sina nya arbetsuppgifter i Utrikesdepartementet.

Årets kulturstipendium går till Rågöbornas Danslag.

Danslagets historia tecknas av Arnold Lindgren.

Danslaget uppträder under ledning av Ragnar Rosenberg.

Gammalt estlandssvenskt hantverk visas.

Lotterier och kaffeservering.

SOV:s styrelse vädjar om gåvor till lotterierna.

Alla gåvor mottages tacksamt och kan lämnas till SOV:s expedition.

Vi hämtar gärna. Ring i så fall telefon 612 75 99.

Låt oss göra årets hembygdsdag till en stor estlandssvensk manifestation i musiken och dansens tecken.

*Sprid gärna denna information till dina yngre släktingar
och alla dina estlandssvenska vänner och bekanta.*

SOV:S STYRELSE

Min älskade

Ivar Westerberg

* 20 maj 1923
† 9 oktober 1996

har lämnat oss i stor sorg
och saknad.

Gunvor
Syster
Syskonbarn
Övrig släkt och vänner

Det finns ett hav,
som ingen ser,
det finns en grav,
där ingen dör,
det finns en sol
som ej går ner,
det finns en strand
i varje själ.

Det finns en värld,
som ej förgår,
det finns ett brev,
som ingen läst,
det finns en vind,
som allt förstår,
det finns en frihet
utan sår.

Vår älskade

Monica Holm Rydell

* 18 oktober 1952
† 24 november 1996

Peter
Sara och Nellie
Anders och Rickard
Ingrid och Ivar
Maja
Övrig släkt och vänner

Du kämpade så tappert
mot sjukdom alltför svår
Du såg det som var
vackert
och längtade mot vår
Hoppet höll du
ständigt kvar
Ditt minne skall förbli
i ljust
Minnet är vad för oss
Du var.

Min älskade make
Vår käre pappa
svärfar och farfar

Anders Stenholm

* 8 januari 1918
† 10 januari 1997

har hastigt lämnat oss i
djup sorg och saknad.

Karin
Bo och Barbara
Monika, Mikael

Åke och Arja
Anna, Erik

Övrig släkt och vänner

Så ärligt och modigt du
strävat
För mödorna aldrig du
vek
Din blick var så öppen
och trofast
Ditt hjärta det kände ej
svek.

Vår kära syster
och moster

Agneta Grundström

* 19 januari 1910
† 28 december 1996

har fått flytta till sitt
himmelska hem,
i ljust och tacksamt
minne bevarat
av oss.

Maria
Anders & Ruth
Lars
Syskonbarn med
familjer.

Övrig släkt och vänner
samt
Filadelfiaförsamlingen
i Stockholm.

Jesus sade:
Jag är uppståndelsen
och livet.
Den som tror på mig
skall leva om han än dör.
Joh. 11:25

Våra kära föräldrar

Isak Majlund

* 19 februari 1909 på
Runö
† 9 januari 1997 i
Nynäshamn

Aina Majlund
f Kihlman

* 9 november 1923 på
Gotland
† 24 januari 1997 i
Nynäshamn

har lämnat oss i stor sorg
och saknad.

Meta
Jan, Lena med familjer
Anna-Lena, Kaisa, Åsa
Släkt och vänner

Om av det långa livet
en enda dag var kvar,
då sökte jag det vackraste
som jordelivet har,
Det vackraste på jorden
är bara redlighet
men det gör ensamt liv
till liv och verklighet

Karin Boye

Vår kära mor
farmor och mormor

Ingeborg Luks

* 19/6 1902
† 30/12 1996

har stilla insomnat på
Trögds hemmet.

Ingvald och Gunhild
Agnes och Tage
Sven och Lena
Ove och Vanja
Inga och Signar
Ulla

Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt, vänner samt
Pingstförsamlingen i
Enköping.

Tack du kära lilla mor
för varje bön du bett
Tack för allt utav
ditt eget liv,
som dina barn
du gett
Torkar jag
min längtans tår
Hjärtat fullt av kärlek
slår.
Tusen tack du lilla kära
mor.

Vår kära

Hilda Koppelman

* 11 juli 1916
† 6 januari 1997

har lämnat oss i djup sorg
och saknad.

Ulf och Helena
Mikael
Monica och Tomasz
Syskon och syskonbarn

Klockors klang och
aftonsolens strålar
följer mig till porten av
kristall.
Slut är striden och jag
salig vilar
ingen längtan mer jag
känna skall.

Vår käre

Aksel Murman

* 16 december 1925
† 19 december 1996

har lämnat oss, släkt
och vänner i stor sorg
och saknad.

MÄRTA
JAN och BRITT
Christopher

Avskedets stund för
alltid har kommit
Solen har sänkt sina
strålar i frid
Sov gott vår käre
Vila i frid

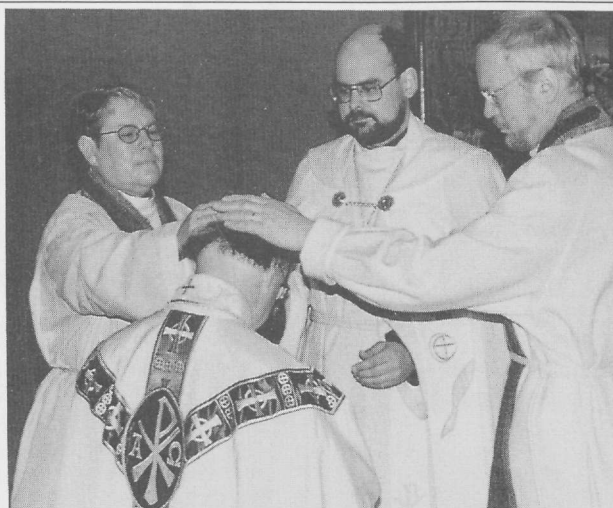

GUDSTJÄNSTER I DEN SVENSKA
S:T MIKAELSKYRKAN I TALLINN
FÖRSTA HALVÅRET 1997

30 mars	(Christer Kivi, Hägersten)
6 april	(Mårten Andersson)
20 april	(Marianne Sautermeister, Huddinge)
4 maj	gudstjänst plus konfirmation av vuxna (Mårten Andersson)
18 maj	(Gunnar Ståklint, Huddinge))
1 juni	(Mårten Andersson)
15 juni	(predikant ännu ej utsedd)

Samtliga gudstjänster börjar kl 12.

Adress: Riiutli 9 (Gamla stan)

Välsignelseakten för Mårten Andersson ägde rum i vår kyrka den 5 januari i samband med den årliga stora kyrko-konserten. Fr v kyrkoherden Marianne Sautermeister från vår vänförsamling S:t Mikael i Huddinge kommun (Stockholmsföret), prosten Gustav Piir, kyrkoherden Henrik Helander från vår vänförsamlings Hangö i Finland svenska församling samt knäböjande Mårten Andersson.

Till våra bröllopsjubilarer!

Vi publicerar gärna er aktuella bröllopsdag, från guldrörelöp och uppåt. Det kostar inget. Men vi vill gärna ha ett nytaget foto och lite uppgifter om när och var vigseln ägde rum.

FAMILJENYTT

DIAMANTBRÖLLOP

Den 15 april 1937 vigdes i S:t Olofs församling på Ormsö två ungdomar från Borby - Johannes Nee från Nistusa och Agneta Blomman från Greisa.

De till åren komna jubilarerna (födda samma år) är bosatta i Täby, utanför Stockholm.

GULDBRÖLLOP

1 februari 1947 vigdes Erna Friberg, bördig från Norrby, Ormsö och Sigvard (Sigge) Nordvall, bördig från Gotland. Paret är bosatt i Ursvik, Sundbyberg.

AVLIDNA

Hjalmar Strandberg, född den 28 juni 1924 på Runö, avled den 16 oktober 1996 i Stockholm

Axel Melin, född den 31 mars 1930 på Runö, avled den 18 oktober 1996 i Stockholm

Karin Märta Rut Lindström, född den 8 januari 1935 på Ormsö, avled den 27 oktober 1996 i Alingsås

Helena Strandberg, född den 1 juli 1917 på Runö, avled den 19 november 1996 i Södertälje

Heinrich Edvard Teichman, född den 17 februari 1898, avled den 14 december 1996 i Kanada

Sven Einar Fällman, född den 16 juni 1931 på Ormsö, avled den 18 december 1996 i Täby

Agneta Björkman, född Lilja den 24 maj 1912 på Ormsö, avled den 21 december 1996 i Eskilstuna

Katarina Jakobsson, född Enkel den 3 mars 1911 på Ormsö, avled den 27 december 1996 i Stockholm

Johan Laur, född den 6 april 1910 på Ormsö, avled den 6 januari 1997 i Bromma

Maria Olin, född den 27 januari 1910 på Ormsö, avled den 8 januari 1997 på Gotland

Sigrid Wiström, född Jürgenson den 10 maj 1908 på Nargö, avled den 10 januari 1997 på Lidingö

Arvid Adolf Svan, född den 3 december 1920 på Runö, avled den 15 januari 1997 i Stockholm

Agneta Beckman, född den 23 december 1919 på Ormsö, avled den 17 januari 1997 i Stockholm

Agneta Nyman, född Fällin den 17 februari 1907 på Ormsö, avled den 26 januari på Lidingö

Henrik Smens, född den 7 december 1930 på Runö, avled den 1 februari 1997 i Stockholm

Korkisträff

Lördagen den 7 juni 1997.
Samling kl 13.
Bygdegården Lindersborg
(som tidigare).

Vi samlas från Kalix i norr och Malmö i söder, Vancouver i väst och Tallinn i öst.

Anmäl dig i god tid till:
Manfred 08-39 49 13,
Uno 019-57 80 89
eller undertecknad 0152-109 58
alt 0157-441 38.

Väl mött! *Lembit Pella*

BEMÄRKESEDAGAR

2:A KVARTALET 1997

95 ÅR

Lars Beckman, född den 18 maj 1902, Ormsö
 Johannes Puskov, född den 18 maj 1902, Nuckö
 Karin Beckman, född Wikström den 27 maj 1902, Ormsö
 Alfred Granberg, född den 30 maj 1902, Rickul

94 ÅR

Katarina Nee, född Nee den 22 april 1903, Ormsö

92 ÅR

Ida Usmets, född Ahlberg den 24 april 1905, Reval
 Nikolai Luks, född den 30 maj 1905, Rickul

91 ÅR

Benita Hallberg, född Perman den 2 april 1906, Reval
 Voldemar Söderlund, född den 10 juni 1906, Rickul
 Anna Maria Neemre, född Orgmets den 18 juni 1906, Pärisspea

90 ÅR

Harald Felix Erik, född den 7 april 1907, Reval
 Alfred Gunnar Rosen, född den 16 maj 1907, Nargö
 Maria Gärdström, född Appelblom den 18 maj 1907, Ormsö
 Emma Marks, född Erkas den 19 maj 1907, Odensholm
 Manfred Reinhard Luther, född den 24 maj 1907, Nargö
 Maria Hultman, född Vidgren den 28 maj 1907, Ormsö

85 ÅR

Viktor Aman, född den 6 april 1912, Nuckö
 Agneta Kornblom, född Byman den 7 april 1912, Ormsö

Gottfrid Stenberg, född den 17 april 1912, Rickul

August Blee, född den 24 april 1912, Nuckö

Aliide Vaigur-Viksten, född Reets den 27 april 1912, Röithel

Verner Edvin Luther, född den 4 maj 1912, Nargö

Elmar Vesterholm, född den 20 maj 1912, Rickul

Paulina Fagerlund, född Klingberg den 31 maj 1912, Rickul

Linda Pahk, född Lepp den 3 juni 1912, Hapsal

Linda Fagerström, född Söderman den 6 juni 1912, Vippal

80 ÅR

Adolf Thomsson, född den 27 april 1917, Nuckö

Aline Westerholm, född Ekman den 14 maj 1917, Rickul

Erik Alexander Kesküla, född den 13 juni 1917, Baltischport

Lilly Söderlund, född den 20 juni 1917, Reval

75 ÅR

Leander Lundre, född den 27 december 1921, Ormsö

Elin Ingrid Engman, född den 2 april 1922, Rickul

Ellen Dagmar Lindström, född den 4 april 1922, Ormsö

Virgina Ingeborg Dovkont, född den 19 april 1922, Reval

Helga Kilk, född Taman den 28 april 1922, Korkis

Ellen Jöers, född den 6 maj 1922, Nuckö

Olivia Ingeborg Polberg, född den 8 maj 1922, Rickul

Agneta Ingeborg Johansson, född Dreiman den 14 maj 1922, Nuckö

Elna Anita Kaup, född Tammik den 18 maj 1922, Nargö

Ants Hansson, född den 19 maj 1922, Dorpat

Helge Ivar Friberg, född den 20 maj 1922, Ormsö

Johan Enkel, född den 26 maj 1922, Ormsö

Amanda Anis, född Vinter den 3 juni 1922, Korkis

Armilde Fogelqvist, född Laning den 7 juni 1922, Nuckö

Alice Viksten, född Laning den 7 juni 1922, Nuckö

Hilda Maria Strandsten, född den 13 juni 1922, Ormsö/Rickul

Rolf Boris Mühlberg, född den 16 juni 1922, Reval

Meinhard Edvin Zeisig, född den 28 juni 1922, Nuckö

Irene Vilsaar, född Vinter den 28 juni 1922, Korkis

John Egil Sigvard Berggren, född den 29 juni 1922, Ormsö

Miralda Henrietta Sehlberg, född Rosen den 30 juni 1922, Nargö

70 ÅR

Irene Persson, född Stahl den 26 april 1927, Rickul

Elmar Valfrid Niibon, född den 1 april 1927, Nuckö

Evi Liiver, född Niinemets den 4 april 1927, Neve

Lydia Beckman, född den 9 april 1927, Ormsö

Leida Armilda Åkerblad, född Stahl den 14 april 1927, Rickul

Harald Targama, född den 15 april 1927, Neve

Johannes Edvard Söderkvist, född den 16 april 1927, Ormsö

Ingeborg Adele Jensen, född Vaksam den 20 april 1927, Ormsö

Ivar Sanfrid Backman, född den 28 april 1927, Rickul

Oskar Alros, född den 29 april, Ormsö

Erhard Sigfrid Dreiman, född den 29 april 1927, Nuckö

Sylvia Ester Larsson, född Dreiman den 29 april 1927, Nuckö

Arthur Anders Grönman, född den 1 maj 1927, Ormsö

Tonja Karlsson, född Söderholm den 1 maj 1927, Nuckö

Kära Estlandssvensk!

Kallelse till SOV:s årsmöte finns på bilagan till detta nummer av Kustbon. Vi vill passa på att påminna dig om att du som är medlem i SOV har rätt att framföra synpunkter, föreslå aktiviteter eller bara uttala att du tycker att SOV skall ändra sin verksamhet på något sätt. Det kan du göra skriftligt till SOV:s expedition eller till mig, även om du inte kan delta i detta årsmöte. Medlemsavgiften är bara 100 kronor per år och enklast betalar du via postgiro 35 13 11-6 snarast eller senast den 31 mars.

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Styrelsen, Sven Salin ordf.

POSTTIDNING B

Svenska Odlingens Vänner
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned
113 54 Stockholm
ISSN 0345-6706

En riktigt glad och god Påsk önskar vi våra prenumeranter!

Ulv Masing, född den 6 maj 1927, Abja
Rut Irmelia Dorit Fopiano, född Rosen
den 8 maj 1927, Reval

Lydia Ahlström, född Beckman den 12
maj 1927, Ormsö

Edith Linnea Orlov, född Vesterberg
den 13 maj 1927, Rickul

Elin Maria Pettersson, född Nyblom
den 14 maj 1927, Runö

Melita Ida Olsson, född Österlin den 15
maj 1927, Ormsö

Einar Koinberg, född den 20 maj 1927,
Nuckö

Ellen Hammarberg, född Lagman den
21 maj 1927, Rickul

Salme Albert, född den 28 maj 1927,
Nuckö

Henning Bertil Hilding Hamberg, född
den 30 maj 1927, Ormsö

Katarina Elfrida Johansson, född Stor-
holm den 2 juni 1927, Ormsö

Axel Algot Beckman, född den 5 juni
1927, Ormsö

Sven Albert Brunberg, född den 6 juni
1927, Rickul

Johannes Gottfrid Mark, född den 11
juni 1927, Ormsö

Axel Edvin Österberg, född den 12 juni
1927, Ormsö

Agneta Elvine Persson, född
Vesterström den 15 juni 1927, Ormsö

Sven Mathias Viberg, född den 15 juni
1927, Rickul

Brita Elisabeth Mattson, född den 21
juni 1927, Pernau

Elmar Taman, född den 22 juni 1927,
Korkis

Alfred Granback, född den 26 juni 1927,
Rågöarna

Elna Gunhild Johansson, född Adel-
man den 26 juni 1927, Rickul

Hjalmar Heyman, född den 28 juni 1927,
Odensholm

65 ÅR

Melita Matilda Gustavson, född Peedu
den 8 april 1932, Nuckö

Rosilda Koinberg, född den 10 april
1932, Nuckö

Algot Thomson, född den 11 april 1932,
Ormsö

Arne Helmer Verner Hamberg, född
den 16 april 1932, Ormsö

Elmere Dagmar Marks, född den 23
april 1932, Odensholm

Elsa Nordin, född Krusman den 1 maj
1932, Nuckö

Rita Reial, född den 3 maj 1932, Pernau
Henrik Gerhard Alkvist, född den 4 maj
1932, Ormsö

Felix Ove Luks, född den 5 maj 1932,
Odensholm

Edgar Erik Kärman, född den 10 maj
1932, Nuckö

Alrik Aman, född den 12 maj 1932,
Nuckö

Ingvar Aman, född den 12 maj 1932,
Nuckö

Gunnar Sven Mark, född den 14 maj
1932, Ormsö

Ingrid Gerda Lindström, född den 18
maj 1932, Ormsö

Sven Erik Hanson, född den 19 maj
1932, Reval

Sigrid Maria Broman, född den 21 maj
1932, Ormsö

Olga Luts, född den 24 maj 1932, Reval
Elina Derletch, född Lagman den 25
maj 1932, Rickul

Lilian Christine Heyman, född den 3
juni 1932, Hapsal/Reval

Olev Küün, född den 5 juni 1932, Reval
Alfred Bäckman, född den 7 juni 1932,
Hapsal

Helga Ingeborg Nyström, född Micke-
lin den 15 juni 1932, Ormsö

Ingvar Schönberg, född den 19 juni
1932, Nuckö

Karin Astrid Ingeborg Sedman, född
den 21 juni 1932, Nuckö

Ingrid Sylvia Wahlberg, född den 21
juni 1932, Ormsö

Sven Kehlman, född den 22 juni 1932,
Korkis

Silvia Helene Kariis, född den 23 juni
1932, Hapsal

Ingeborg Gunhild Carlsson, född Brun-
berg den 25 juni 1932, Rickul

Börje Anders Nyman, född den 26 juni
1932, Ormsö

60 ÅR

Inga Maria Westerholm, född den 5
april 1937, Rickul

Alrik Sigvard Fält, född den 9 april
1937, Ormsö

Inga Ottilia Luks, född den 24 april
1937, Odensholm

Ivar Stenberg, född den 27 april 1937,
Rickul

Elmar Nyman, född den 28 april 1937,
Nuckö

Maj-Britt Ingeborg Liljeros, född den 2
maj 1937, Ormsö

Emma Vood, född den 3 maj 1937,
Pernau

Raul Thomas Vood, född den 3 maj
1937, Pernau

Ivar Olep, född den 4 maj 1937, Vippal

Ingvar Edvin Bäckman, född den 6 maj
1937, Ormsö

Ragnar Elmar Ernst Tammgren, född
den 8 maj 1937, Ormsö

Beda Gunhild Norling, född Svedberg
den 16 maj 1937, Ormsö

Linnea Maria Jonsson, född Blomqvist
den 18 maj 1937, Rågöarna

Ingvar Stig Nee, född den 19 maj 1937,
Ormsö

Elin Lilja, född den 8 juni 1937, Ormsö

Ingvar Johannes Rosenblad, född den
30 juni 1937, Ormsö

Ullar Luther, född den 18 juli 1937,
Nargö

50 ÅR

Sune Pettersson, född den 23 april 1947,
Älvsjö/Roslep

Viola Antoinette Brunberg-Lindgren,
född den 29 april 1947, Stockholm/
Rickul

John Elon Nyman, född den 29 april
1947, Stockholm/Ormsö

Erik-Per Holmqvist, född den 3 maj
1947, Järbo/Nuckö

Mari-Anne Lille Gustafsson, född
Anderssin den 8 maj 1947, Norrköping/
Ormsö

Per Anders Fällman, född den 11 maj
1947, Täby/Ormsö

Agneta Andersson, född Nordvall den
14 maj 1947, Stockholm/Ormsö

Helge Ahlberg, född den 21 maj 1947,
Upplands Väsby/Rickul

Födelsedag?

Fyller du 40, 50, 60, 65 etc och
vill bli omnämnd här i Kustbon.
Skicka då in uppgifter om namn
(ev flicknamn), födelsedatum
och ort (bördig från ...) till

Kustbon, Roslagsgatan 57,
113 43 Stockholm.
Eller ring Ulla-Stina
08-612 75 99 mån-tor 9-14
plus tor 17-20.